

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

ÚSTAV
TRANSLATOLOGIE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kateřina Drašnarová

Čínská teorie tlumočení

Chinese Interpreting Theory

Praha 2016

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce prof. PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc. za její cenné rady, připomínky a neuvěřitelné pracovní nasazení. Chtěla bych jí poděkovat za to, že je ochotna odpovídat studentům kterýkoli den v kteroukoli hodinu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne...

podpis

ABSTRAKT

Náplní této diplomové práce je představení čínské teorie tlumočení v historických a kulturních souvislostech včetně popsání čínské tlumočnické scény a přípravy budoucích tlumočnicků. Součástí je i stručný popis tradiční čínské teorie překladu, který má sloužit pro srovnání s uvažováním čínských autorů o tlumočení. Diplomová práce představuje nejdůležitější čínské badatele v dané oblasti, snaží se poskytnout čtenáři základní přehled a zároveň ukázky vybraných konkrétních děl se zvláštním zřetelem na hledání specifických rysů čínské teorie.

ABSTRACT

The subject of this Master's thesis is introducing Chinese interpreting theory with regard to its historical and cultural background, including a description of the Chinese interpreting scene and education of interpreters. Chinese translation theory is also explained briefly in order to serve as a reference to Chinese considerations on interpreting. The thesis introduces the most influential Chinese researchers in this area and strives to provide a general overview as well as show concrete examples and extracts from Chinese theoretical publications with special attention paid to specific features of Chinese interpreting theory.

Klíčová slova: teorie tlumočení, Čína, teorie překladu, tlumočnická notace

Key words: interpreting theory, China, translation theory, note-taking in interpreting

Obsah:

1. ÚVOD.....	7
2. VYSVĚTLENÍ ČÍNSKÉ TLUMOČNICKÉ SITUACE.....	9
2. 1. Historický kontext.....	9
2. 2. Jazyková situace.....	10
2. 3. Vývoj tlumočení v Číně.....	13
2. 3. 1. Vývoj tlumočnické profese v Číně.....	14
2. 3. 2. Celočínská tlumočnická sympozia.....	15
2. 3. 3. Nedostatky čínské teorie tlumočení a možnosti vývoje do budoucna.....	19
2. 4. Současná situace na čínském trhu a ve školství.....	20
3. ČÍNSKÁ TEORIE PŘEKLADU A JEJÍ VLIV NA TEORII TLUMOČENÍ.....	23
3. 1. První novodobé poznámky k teorii překladu.....	23
3. 2. Yan Fu 严复.....	25
3. 3. Lin Shu 林纾.....	26
3. 4. Lin Yutang 林语堂.....	26
3. 5. Lu Xun 鲁迅.....	27
3. 6. Qu Qiubai 瞿秋白.....	28
3. 7. Zhu Shenghao 朱生豪.....	28
3. 8. Fu Lei 傅雷.....	29
3. 9. Qian Zhongshu 钱锺书.....	30
3. 10. Význam čínské teorie překladu pro teorii tlumočení.....	30
4. ČÍNSTÍ BADATELÉ V OBLASTI TLUMOČENÍ.....	32
4. 1. Průkopníci čínské teorie tlumočení.....	32

4. 1. 1. Bao Gang 鲍刚.....	32
4. 1. 2. Hu Gengshen 胡庚申.....	35
4. 1. 3. Liu Heping 刘和平.....	37
4. 1. 4. Wang Binhua 王斌华.....	38
4. 2. Čínská teorie v oblasti tlumočnické notace.....	41
4. 2. 1. Teoretici v oblasti tlumočnické notace.....	43
4. 2. 1. 1. Zhang Wen 张文 a Han Changhui 韩常慧.....	43
4. 2. 1. 2. Wu Zhongming 吴钟明.....	44
4. 2. 1. 3. Zheng Yangping 郑仰平.....	46
4. 2. 2. Proč čínští badatelé nezmiňují úlohu znaků v tlumočnické notaci?.....	47
4. 3. Současní badatelé.....	48
4. 3. 1. Liu Miqing 刘宓庆.....	48
4. 3. 2. Chen Mingyao 陈明瑶.....	53
4. 3. 3. Chen Jing 陈菁.....	56
4. 3. 4. Zhong Weihe 仲伟合.....	59
4. 3. 5. Chai Mingjiong 柴明颀.....	61
4. 4. Další autoři – možnosti výzkumu do budoucna.....	62
4. 5. Shrnutí.....	64
5. ZÁVĚR.....	67
6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	69

1. ÚVOD

Translatologie je věda, v níž za poslední léta získal rozhodující roli interdisciplinární přístup. Vědění zaměřené na obecné poznání musí zohledňovat komplexnost všech jevů, které překračují hranice jednotlivých vědeckých disciplín. Do translatologie se zapojuje psychologie, lingvistika, sémiotika, literární věda, komparatistika, teorie informace, statistika a další vědní obory. Stejně tak je možné zapojit filologii, chceme-li se zaměřit na situaci konkrétní země či konkrétní jazykovou kombinaci. Cílem této práce je využít poznatky sinologie a obohatit penzum dostupných informací o tlumočnické teorii v Číně, v zemi, která je pro mnohé stále ještě zahalená rouškou tajuplnosti kvůli těžce proniknutelnému systému svého znakového písma, ale o které všichni zároveň tuší, že v budoucnosti bude vystupovat ve stále důležitější roli na mezinárodní scéně. S tím souvisí také vzrůstající potřeba tlumočení, avšak jak tento rozvoj reflektují sami Číňané? Čemu věnují pozornost a z jakých východisek vycházejí? To jsou otázky, na které se v této práci pokusíme odpovědět. Budeme přitom navazovat na již existující západní práce Robina Settona o čínské teorii tlumočení a v češtině psanou diplomovou práci Sebastianu Aguase Maiselse, na rozdíl od nich však chceme toto téma více přiblížit ve světle konkrétních čínských badatelů, historického pozadí, kulturních souvislostí a daností čínské tlumočnické scény. Dosavadní evropský výzkum se totiž zaměřoval zejména obecně, na statistický rozbor čínských děl a na popsání tlumočnických vzdělávacích programů.

Převážná většina čínských odborných pojednání o teorii tlumočení vzniká v čínštině (ačkoli nezdědka mají i anglický název nebo dokonce existuje i anglický abstrakt) a západní čtenář tak nemá možnost udělat si nějakou bližší představu o jejich obsahu. Pokusíme se tedy zájemcům o teorii tlumočení představit myšlenky čínských autorů a nejznámější čínské autory, ale i autory méně známé, kteří pro západní svět mohou být zajímaví. Přitom na samotnou otázku, kteří autoři jsou v Číně nejznámější, není snadné odpovědět. Vycházíme z toho, že důležití autoři budou ti, na které ostatní často odkazují, nebo třeba významní řečníci na čínském Celostátním tlumočnickém kongresu. Dále čerpáme z doporučení vyučujících překladatelsko-tlumočnického semináře na Huangshanské univerzitě. Jednou ze základních monografií, ze které vycházíme, je kniha autorů Zhang Wen 张文 a Han Changhui 韩常慧 *Kouyi lilun yanjiu* 口译理论研究 / *Theoretical Studies On Oral Interpretation*¹ vydaná Vědeckým

¹ Některá čínská díla vycházejí s anglickým názvem. U takových děl uvádíme čínský název / anglický. Pokud anglický název neexistuje či se jej nepodařilo dohledat, uvádíme v jednoduchých uvozovkách vlastní český překlad. Jestliže uvádíme pouze anglický název, jedná se o dílo publikované v angličtině.

nakladatelstvím v Pekingu roku 2006. Podle podobných kritérií jsme čínské badatele rozdělili na „průkopníky“ a „současné badatele“, ačkoli hranice mezi těmito dvěma kategoriemi jsou velmi neostré. „Průkopníci“ jsou dodnes činní autoři, „současní badatelé“ se výzkumu v oblasti teorie tlumočení mnohdy věnují již po dlouhou dobu. Rozdíl tkví pouze v tom, že „průkopníci“ poměrně brzy napsali velmi vlivné články či monografie, na které se všichni pozdější autoři ve větší či menší míře odkazují.

Čínská teorie tlumočení je ještě velice málo prozkoumanou oblastí. Nemůžeme proto doufat v dosažení všeobsažné analýzy, zajisté ovšem můžeme prozkoumat alespoň její reprezentativní část. Soustředíme se přitom zejména na pevninskou Čínu, neboť situace v Hongkongu a na Tchaj-wanu je politicky, ekonomicky i kulturně dosti odlišná. Mluvíme-li tedy o Číně, máme tím na mysli Čínskou lidovou republiku, v užším slova smyslu potom takzvanou „pevninskou Čínu“ (z čínského termínu *dalu* 大陆), která nezahrnuje území bývalých kolonií Hongkongu a Macaa ani ostrov Tchaj-wan, který má víceméně nezávislou samostatnou vládu, avšak formálně náleží ČLR. Hongkongské či tchajwanské autory či souvislosti tak budeme zmiňovat pouze v případě, že poslouží srovnání s pevninskou Čínou nebo pokud by měli na teorii v pevninské Číně bezprostřední vliv.

Nejprve představíme Čínu v jejích historických souvislostech, protože ty se promítají do všech oblastí současného čínského života. Jde zejména o vysvětlení bohatého kulturního dědictví, pocit kulturní nadřazenosti, traumatickou zkušenost s cizími mocnostmi v průběhu devatenáctého století a normalizaci vztahů se západem od osmdesátých letech století dvacátého. Dále nastíníme vývoj tlumočení v Číně a zvláštnosti čínského tlumočnického trhu, neboť to také úzce souvisí s teorií tlumočení, která je v Číně často prakticky zaměřená, reflektuje potřeby čínských klientů tlumočení a zamýšlí se nad vhodnými pedagogickými metodami a prostředky i odpovídajícími tlumočnickými strategiemi. Stručně představíme i vývoj čínské teorie překladu, abychom mohli určit míru jejího vlivu na teorii tlumočení. Nakonec představíme reprezentativní autory čínské teorie tlumočení a pokusíme se najít charakteristické rysy této vědní disciplíny v Číně. Cílem této diplomové práce je udělat sondu do čínské teorie tlumočení, prozkoumat její východiska a specifika, vývoj a klíčové osobnosti a nabídnout tak zájemcům o teorii tlumočení vhled do nové zajímavé oblasti, která jim byla kvůli jazykové bariéře po dlouhou dobu nepřístupná. Kvůli rozsáhlosti tématu nemůžeme dopodrobna zpracovat všechny autory a jejich díla, doufáme však, že tato práce poslouží jako východisko pro další bádání.

2. VYSVĚTLENÍ ČÍNSKÉ TLUMOČNICKÉ SITUACE

2. 1. Historický kontext

Čína je země, která fascinuje svou kulturní kontinuitou. Ačkoli byla několikrát dobytá sousedními „barbary“, vždy si zachovala svou svébytnou kulturu, kterou nakonec převzali i její dobyvatelé a ve větší či menší míře se asimilovali. To je i případ mongolské dynastie Yuan, vládnoucí v letech 1279–1368; o mandžuské dynastii Qing (1644–1911) se dokonce často s nadsázkou říká, že byla čínštější než samotné čínské dynastie, protože přísně konzervovala tradiční konfuciánské hodnoty. Čínská kultura byla pro okolní národy velmi přitažlivá, protože byla vysoce rozvinutá, a asijské národy z ní hromadně přebíraly. Dlouhá staletí čínští sousedé například používali pro všechny druhy oficiálních dokumentů čínské písmo, protože jejich vlastní písmo bylo považováno za podružné a příliš „sprosté“. Množství kulturních vymožeností, pro které máme v češtině výrazy přejaté z japonštiny, pochází taktéž ve skutečnosti z Číny, odkud se rozšířily do Japonska, kupříkladu bonsaje (čínsky *penzai*) nebo zenový buddhismus (zen se čínsky řekne *chan*). Číňané sami samozřejmě také přejímali prvky jiných kultur, často zejména technického rázu, ale vždy si je přetvořili k obrazu svému a integrálně je zapracovali do svého komplexního systému. Ať už právem nebo neprávem, Číňané věřili ve svou kulturní nadřazenost, odvozenou i z nábožensky-filozofických představ vlastní říše jakožto Podnebesí, země pod nebesy, zatímco jiné říše toto spojení s nebesy podle tradičního pojetí neměly.

V průběhu dynastie Ming (1368–1644) však byly císařem zakázány do té doby velmi úspěšné objevitelské plavby a země se začala čím dál tím více uzavírat do sebe. Netrvalo příliš dlouho a do nedávna za Čínou zaostávající evropské velmoci dorazily k čínským břehům. Qingští císaři byli ochotni s cizinci vyjednávat pouze za předpokladu, že se cizí panovníci Číně formálně podřídí, a obchod měl probíhat pod pláštíkem výměny tributů a darů. To si dravě se rozvíjející evropské mocnosti nenechaly líbit a brzy se rozhořely válečné konflikty: první a druhá opiová válka (1839–1842 a 1856–1860) a následně čínsko-japonská válka (1894–1895). Zároveň v Číně propukala lidová povstání. Devatenácté století se tak stalo smutným svědkem jedné potupné porážky Číny za druhou a „syn nebes“ musel z „dračího trůnu“ podepisovat další a další ústupky a nerovnoprávné smlouvy. Tyto události hluboce zasáhly čínské sebevědomí a zanechaly v něm rány, které se dodnes zcela nezahojily. První reakcí bylo takzvané Hnutí za sebeposílení (1861–1895), vedené zejména generály Zeng Guofanem a Li Hongzhangem, které hlásalo nutnost učit se od západních velmocí. Typické pro toto hnutí ovšem bylo, že se snažilo

od západu převzít pouze technické a vojenské vymoženosti, aniž by se byť jen pokusilo pochopit, něku-li adoptovat myšlenkové základy, na nichž západní civilizace stojí, a proto nutně nemohlo uspět. Čína procházela dál svým bouřlivým vývojem, od svržení císařství k republice, přes občanskou válku k nepříliš vydařeným socialistickým pokusům maoistické éry, až nakonec opět dospěla do bodu, kdy se pod taktovkou Deng Xiaopinga rozhodla znovu učit od západu a začlenit se do moderního světa.

A právě v této chvíli, kdy se Čína otevírá světu, kdy vstupuje do světových organizací, dychtí po západním vědění a zároveň má i sama co světu nabídnout, se čínské prostředí stává živnou půdou pro rozvoj překladů a tlumočení. V roce 1979 se zakládá Program pro odbornou přípravu tlumočnicků a překladatelů OSN, v roce 1994 vzniká na prestižní Pekingské univerzitě první specializované pracoviště pro odbornou přípravu tlumočnicků. S rostoucí poptávkou po tlumočení vzniká stále více odborných učilišť a univerzitních programů zaměřených na tlumočení a pomalu se rodí i potřeba uchopení fenoménu tlumočení teoreticky. Nejdříve má teorie v první řadě sloužit praktickým účelům, tedy například vyzkoumat nejlepší didaktické metody, kterými lze vychovat dobré tlumočnický. Ale postupně si vydobývá své místo na slunci i čistě vědecký zájem: jaké procesy při tlumočení probíhají, jak a čím jsou ovlivňovány atp. Čína se seznamuje s pracemi zahraničních autorů, avšak čínský jazyk je natolik specifický, že přímo vyzývá čínské autory k samostatnému výzkumu a k přispění čínských badatelů do fondu světového vědění na poli teorie tlumočení.

2. 2. Jazyková situace

Někteří badatelé konstatují, že tlumočnická situace v Číně se liší od té evropské tím, že evropský tlumočnický trh disponuje mnohem větším množstvím bilingvních či dokonce trilingvních tlumočnicků. Je pravda, že hranice v rámci Evropy jsou mnohem prostupnější než mezi Čínou a jinými zeměmi. Anglicky mluvící země, které jsou pro čínskou tlumočnickou scénu nejrelevantnější, jsou pro Číňany těžko dosažitelné zaprvé kvůli množství nezbytných formalit a potíží s vyřizováním víza, zadruhé kvůli značné vzdálenosti a za třetí kvůli velkým finančním výdajům, které se s pobytem v takových zemích pojí. Obdobně nesnadné je pro cizince vycestovat do Číny, a proto můžeme předpokládat, že je zde i nižší počet mezinárodních sňatků, v nichž by mohly být vychovány bilingvní děti. Ze stejných důvodů je i pro mnoho studentů studujících cizí jazyk poměrně komplikované dostat se do ciziny, kde by si mohli své

znalosti zejména angličtiny aktivně procvičit. Stipendijní možnosti jsou omezené na malý počet jedinců, u programů v zahraničí musí čínští studenti často vynaložit prostředky na studium, bydlení a stravu (většinou mnohem dražší než v Číně) z vlastních zdrojů. Na druhou stranu je ovšem možné tvrdit, že v Číně je bilingvní v podstatě většina studentů, neboť čínské dialekty se od spisovné podoby natolik liší, že někteří lingvisté uvažují o „čínských jazycích“ a nikoli o „čínském jazyku“ (Sehnal 2006). Ačkoli se všechny děti učí psát stejné znaky a gramatika psaného textu je celonárodně relativně daná a jednotná, výslovnost jednotlivých znaků v různých oblastech se může dramaticky lišit, a to velmi často až k nepoznání a znemožnění porozumění. Čínské děti běžně absolvují nižší stupně vzdělávacího systému ve své mateřštině, tedy ve svém dialektu, zatímco se standardním spisovným jazykem, který se na čínské pevnině označuje termínem *putonghua* 普通话,² se setkávají jen prostřednictvím médií, tedy v první řadě z televize. V průběhu dospívání se především díky televizi naučí *putonghua*, úřednímu jazyku své rodné vlasti, bez problému rozumět, avšak zde se jedná pouze o znalost pasivní. Mnoho studentů pocházejících z malých měst či z vesnice teprve při příchodu na univerzitu zjistí, jak obtížné je se dorozumět se svými spolužáky z jiných oblastí, a pracně procházejí přeměnou své pasivní znalosti celonárodního jazyka do aktivní každodenní praxe. Kromě toho se navíc všechny čínské děti učí ve školách klasickou čínštinu: zakonzervovaný jazyk staročínských klasiků z doby dávno před začátkem našeho letopočtu. Klasická čínština se oproti dnešním, zjednodušeným znakům odlišuje již na první pohled graficky, ale také se zásadně liší od dnešní *putonghua* po stránce syntaktické, morfologické, lexikální i stylistické. Studenti se nemusejí učit a také neučí fonetickou formu staré čínštiny a zpravidla se od nich nevyžaduje, aby klasickou čínštinu ovládali aktivně, nýbrž aby z ní byli schopni „překládat“ do současného jazyka, podobně jako je to v Evropě při výuce latiny. Nicméně přesto je ovládnutí klasické čínštiny pro čínské studenty natolik obtížné, že je mu věnována pozornost nejpozději od prvního ročníku střední školy (tedy kolem třináctého roku dítěte) až na vysokou školu. Pokud se tedy na Číňany díváme touto optikou, můžeme je nazvat přirozeně bilingvními, a mnozí alespoň středoškolsky vzdělaní Číňané vlastně ovládají „jazyky“ tři, neboť kromě své mateřštiny

² Je běžně rozšířeným mýtem, že cizinci učící se čínsky se mohou učit buď „mandarínštinu“ anebo „kantonštinu“. Slovo „mandarínština“ v češtině vzniklo vlastně jako špatný překlad anglického termínu „Mandarin Chinese“, označující poměrně homogenní severní dialektické skupiny v protikladu proti „Chinese“, jak původně Angličané nazvali jazyk jižanských obyvatel Kantonu, se kterými přicházeli historicky nejdříve do styku. V češtině naopak slovo „čínština“ tradičně označovalo severskou čínštinu, pro kantonský dialekt vzniklo označení „kantonština“. Nezávisle na těchto pojmech existuje termín standardní čínština, který označuje státem definovanou formu jazyka považovanou za spisovnou. V Čínské lidové republice byl tento standardizovaný jazyk nazván *putonghua*, v Čínské republice na Tchaj-wanu se používá označení *guoyu* 国语. Mezi *putonghua* a *guoyu* existují jisté rozdíly. Poněvadž se *putonghua* zakládá na severočínských nářečích a jako fonetický standard užívá pekingské výslovnosti, bývá někdy laicky chybně nazývána „mandarínština“.

(dialektu) ovládají ještě *putonghua* (spisovnou čínštinu) na úrovni jazyka A/B a klasickou čínštinu na úrovni jazyka C.

Tato jazyková výbava by teoreticky měla vést k většímu pochopení pro jazykové fenomény a usnadňovat osvojování si dalších jazyků. V praxi to ovšem bohužel často vypadá tak, že schopnosti studentů domluvit se anglicky jsou velmi omezené. Zajímavý fenomén se objevuje v souvislosti s čínským znovunabytím sebedůvěry: někteří Číňané věří, že 1) se nemusí učit cizí jazyky, protože Čína je tak důležitá, že se celý svět naučí čínsky 2) nevadí, když v angličtině dělají gramatické, lexikální a jiné chyby (např. pravopisné v psaném textu), protože je přece důležité jen to, aby jim ostatní porozuměli, a že čínských mluvčích, kteří dělají stejnou chybu, je tolik, že to v konečném důsledku změní normu spisovné angličtiny, tedy že se angličtina přizpůsobí tomu, jak jí hovoří Číňané. Z hlediska tlumočení je samozřejmě nedostatek jazykových kompetencí problém, a to obzvláště u angličtiny, která je zdaleka nejžádanějším cizím jazykem, ale zároveň je pro čínské studenty mimořádně těžce zvládnutelná (i vzhledem k tomu, že čínské děti od malička obklopuje chybná angličtina, groteskní strojové překlady, nekvalitní pedagogové atd.). Přitom právě v Číně je lidí, kteří jsou schopni tlumočit do angličtiny, velice zapotřebí, neboť rodilých mluvčích angličtiny s aktivní čínštinou je stále ještě poskrovnu. Robin Setton ve svém článku *Training Conference Interpreters with Chinese: Problems and Prospects* z roku 1993 konstatuje, že pro obyvatele západního světa je téměř nemožné ovládnout čínštinu kvůli cestovním omezením, nedostatku učebních materiálů, chybějícímu přístupu k východním médiím a také tomu, že pedagogika čínštiny jako druhého jazyka je teprve v plenkách. Domníváme se, že v tomto směru se situace za uplynulých více než dvacet let velmi zlepšila – rozvoj internetu umožňuje skoro neomezený přístup k čínským médiím, na trhu je nepřehledné množství učebnic čínštiny, na internetu jsou zdarma k dispozici kvalitní anglicko-čínské slovníky a studenti čínštiny mohou využít několik stipendijních programů na studium v Číně. Robin Setton se pozastavuje nad tím, že v Hongkongu pouze tři z dvaceti studentů tlumočení jsou rodilí mluvčí angličtiny, ale podle našeho názoru to ještě neznamená, že je málo rodilých mluvčích angličtiny, kteří by zvládli tlumočit čínštinu – je vcelku přirozené, že lidé většinou studují ve své vlasti, a navíc lidí, kteří se na západě učí čínštinu (i pro účely tlumočení) stále přibývá. Přesto jich ještě není dost a Čína tedy cítí potřebu vychovávat vlastní tlumočníky s perfektní znalostí angličtiny. Vzniká tak paradoxní situace, kdy nároky na jazyk B (angličtinu) jsou velice vysoké, ale běžná úroveň mluvčích tohoto cizího jazyka je velice nízká (Setton 1993). Není proto divu, že se čínské programy na přípravu tlumočnicků a tím pádem i čínská didaktika „tlumočení“ musí příliš točit okolo toho, jak studenty naučit jazyk, a nezbývá tolik prostoru pro čistě tlumočnické techniky. Nutnost připravit čínské

studenty na tlumočení do jazyka B je obecně považována za specifikum čínské situace a tudíž i jeden z důvodů, proč Čína potřebuje svébytnou teorii a didaktiku a nemůže kopírovat západní osnovy (Wang & Mu 2009).

2. 3. Vývoj tlumočení v Číně

Teorie tlumočení se v Číně vyvinula poměrně pozdě, což jistě souviselo s izolací země za maoistické éry. Články o tlumočení se začaly pravidelně objevovat až od 80. let 20. století, a to nikoli ve zvláštních tlumočnických, nýbrž v překladatelských a jazykovědných periodících. Jako obecně přijímaný mezník funguje rok 1996, kdy se konalo první všečínské tlumočnické sympozium. Li Nanqiu 黎难秋, významný autor první publikace zaměřené na historii tlumočení v Číně *Zhongguo kouyi shi* 中国口译史 / *China Interpretation History* působící na Vědecko-technické univerzitě Číny, spočítal, že do tohoto roku bylo publikováno přibližně 2500 odborných článků o tlumočení, z nichž se ani ne 50, tedy necelá 2 %, dotýkalo výzkumu tlumočení (Li 2002: 1–3). První články o tlumočení se totiž zabývaly pouze popisem osobní zkušenosti a praktických problémů.

Protože domácí tlumočnická teorie zprvu nebyla vyvinutá, nastoupila na její místo zahraniční odborná literatura. Prvními západními tlumočnickými pracemi představenými v Číně byla pojednání Danicy Seleskovitchové (v roce 1979) a Jeana Herberta (1982, 1984). Pařížská interpretativní teorie měla posléze v Číně velký vliv. V roce 2001 byl do čínštiny přeložen Gilův model úsilí a čínští badatelé se snažili představit stav vývoje tlumočnické teorie v různých oblastech (např. Liu Jingzhi 刘靖之, na západě známý pod jménem C. C. Liu).³ Čínští univerzitní profesori a praktikující tlumočníci ale nepolevovali v úsilí o vytvoření vlastní tlumočnické teorie. Obecně lze říci, že ve svých pracích přešli od popisu jednotlivých jevů k systematickému výzkumu a od snahy o vypracování prosté metodiky výchovy tlumočnicků k uvažování nad tím, co to znamená kvalitní tlumočnick. Podobně jako na západě začali čínští

³ Odlišná podoba jména má příčinu v použití jiného (anglického) přepisu. Iniciály C. C. pochází ze zápisu jména „Ching-chih” podle Wade-Gilesovy transkripce, „Jingzhi” je standardní podoba podle oficiální čínské transkripce zvané *pinyin*, která je od svého vzniku v roce 1958 v pevninské Číně normou. V roce 1982 byl *pinyin* Mezinárodní organizací pro normalizaci ISO ustanoven mezinárodní standardní transkripcí čínštiny, přesto se dodnes můžeme setkat s mnoha odlišnými formami přepisu čínských znaků (Drašnarová 2013: 56). V této práci se kromě počestěných názvů (např. Hongkong, Tchaj-wan) důsledně držíme oficiální čínské transkripce, tedy *pinyin*.

badatelé své názory opírat o poznatky psycholingvistiky, kognitivních a komunikačních věd i poznatky mezikulturní komunikace (Zhang & Han 2006).

2. 3. 1. Vývoj tlumočnické profese v Číně

Tlumočení je jedna z historicky nejstarších profesí, a nejenak tomu samozřejmě bylo i v Číně. Čína ve starověku udržovala čilé diplomatické styky s okolními zeměmi, i když často nešlo o vztahy rovnoprávné, nýbrž o snahu získat pro Říši středu vazaly. Ačkoliv Čína je spíše známá jako světu uzavřená velmoc, její odloučení od světového dění se odehrálo až v průběhu dynastie Ming ve dvacátých letech patnáctého století. Do té doby Čína udržovala se sousedními i vzdálenými zeměmi poměrně četné kontakty, z nichž nejspektakulárnější byly plavby eunucha Zheng He 郑和 z počátku patnáctého století, při nichž vyslanci čínského dvora dosáhli i vzdálených pobřeží Arabského poloostrova a Afriky. Z tohoto období pochází možná jedno z nejstarších písemných svědectví samotného tlumočnicka: Ma Huan 马欢, který se jako tlumočnick zúčastnil přinejmenším tří Zheng Heho námořních výprav, sepsal své zážitky v knize *Yingya shenglan* 瀛涯胜览 ‚Všestranný přehled bezbřehého oceánu‘ (Liščák 2000: 163). V ní líčí zejména exotičnost cizích zemí, divotvorné rostlinstvo a zvířectvo, architekturu, obchodní praktiky, vědu a techniku, náboženství atd., jako správný tlumočnick si ovšem všímá i odlišných zvyků tamních obyvatel (například poznamenává, že na Jávě není dovoleno dotknout se rukou něčí hlavy, protože by to bylo považováno za těžkou urážku). Jako první transkriboval množství cizích výrazů do čínských znaků a tím je vlastně počínštil. Z těchto informací vyplývá, že si Ma Huan uvědomoval důležitost jak jazykového vybavení tlumočnicka, tak obecného kulturního přehledu a věcných znalostí, ale nejsou žádné doklady o tom, že by si kladl otázky ohledně procesu tlumočení jako takového.

Od uzavření vůči okolnímu světu za doby dynastie Ming až do pádu poslední dynastie Qing v roce 1911 se Čína vlastně snažila kontaktům s cizími zeměmi co možná vyhýbat. Cizí mocnosti si vstup do Číny musely vynutit násilím a v té době jako tlumočnicki nefungovali profesionálně školení filologové či diplomaté, nýbrž nově vzniklá třída takzvaných kompradorů, kteří zprostředkovávali čínsko-zahraniční obchody. Přestože tímto způsobem mohli nepříliš vzdělaní kompradoři se základní znalostí angličtiny pohádkově zbohatnout, jejich prestiž ve společnosti nebyla příliš vysoká – to zaprvé souvisí s tradičně nízkým postavením obchodníků na čínském společenském žebříčku, zadruhé na kompradory čínská společnost pohlížela trochu jako na vlastizrádce, kteří se zaprodávali nepřátelským mocnostem. V průběhu dvacátého

století pak země byla zpočátku zmítána boji mezi monarchisty a republikány, od třicátých let pak japonskou invazí, vystřídanou po roce 1945 občanskou válkou a v padesátých a šedesátých letech maoistickými kampaněmi, takže není divu, že na mnoho diplomacie nezbýval čas a Čína se světu na pár desetiletí znovu uzavřela.

Průlom nastal až v roce 1971, kdy mladá Čínská lidová republika vstoupila do OSN. Teprve v souvislosti s tím v Číně formálně vznikla profese konferenčního tlumočníka, avšak až roku 1979, kdy byl založen přípravný program pro výchovu OSN tlumočnicků a překladatelů (United Nations Training Programme for Interpreters and Translators) (Dawrant & Jiang 2001). Od té doby vzniklo několik studijních programů na přípravu budoucích tlumočnicků, vesměs na státních univerzitách, takže čínská vláda má vzdělání a výchovu tlumočnicků víceméně pod kontrolou (na rozdíl například od Japonska, kde hrají silnou roli v přípravě tlumočnicků soukromé agentury) (Setton 2011). Profese novodobého tlumočníka se každopádně v Číně vyvíjí poněkud odlišně, než jak to známe z Evropy. Zde se první moderní tlumočníci rekrutovali z řad zcestovalých bilingvních či dokonce trilingvních jedinců, kteří byli dobře obeznámeni s cizí kulturou, jejíž jazyk ovládali. Oproti tomu zhruba 98 % tlumočnicků čínštiny jsou čínští rodilí mluvčí, z nichž méně než 20 % žilo v zahraničí po dobu delší než jeden či dva měsíce (Setton & Guo 2009). Z toho vyplývá, že pro čínské tlumočnické je běžnou praxí tlumočit do jazyka B, který si osvojili v největší míře studiem a četbou. Většina badatelů, o kterých budeme mluvit a z nichž někteří jsou aktivní tlumočníci, nicméně absolvovala studium či stáž na alespoň jedné zahraniční univerzitě (nejčastěji v Anglii, v Americe a v Paříži).

2. 3. 2. Celočínská tlumočnická sympozia

Podle Liu Heping 刘和平 lze vývoj tlumočnické teorie v Číně rozdělit na tři úseky:

- 1) období do roku 1996, kdy většina poznámek o tlumočení pramenila z osobní zkušenosti a od ní se postupně přecházelo k prvotnímu výzkumu – více či méně intuitivnímu zamýšlení se nad problémy spjatými s praxí a výukou tlumočení
- 2) období mezi lety 1996–2002, ve kterém nastal přechod od pasivního výzkumu k aktivnímu, kdy se badatelé začali zajímat o komplexnější popsání procesu tlumočení
- 3) období od roku 2002, v němž Čína aktivně poznávala, přijímala a zpracovávala zahraniční teorie a do výzkumu se zapojili i badatelé z jiných disciplín. Teorie tlumočení získala internacionální a interdisciplinární charakter a hlavní metodou výzkumu se pomalu stávají

případové studie; také se bouřlivě rozvíjí čínský tlumočnický trh a proto je čím dál tím více pozornosti věnováno profesionalizaci a výchově profesionálních tlumočnicků.

Tento vývoj se zrcadlí na celočínských odborných setkáních, z nichž první se konalo pod názvem *Quanguo kouyi lilun yu jiaoxue yantaohui* 全国口译理论与教学研讨会 „Celostátní sympozium o tlumočení“⁴ v roce 1996 při Xiamenské univerzitě. Skoro všichni jeho účastníci (23) byli univerzitní profesori vyučující tlumočení nebo překlad, což výmluvně demonstrovalo tehdejší (ne)zájem širší veřejnosti o tlumočnickou problematiku. Avšak i přestože počet účastníků nebyl velký, konference měla dalekosáhlý význam: otevřela diskuzi a prostor pro uvažování nad specifickými otázkami a problémy spojenými s tlumočením a položila základy pozdější vědecké disciplíny. Hlavní náplní diskuzí byla specifika a pravidla didaktiky tlumočení a konkrétní praktické problémy, které se jednotliví řečníci snažili uchopit pomocí prostého popisu na základě vlastní zkušenosti. Na schůzi se také určilo, že se sympozium bude konat vždy jednou za dva roky.

Druhé sympozium se konalo v roce 1998 na Kantonské univerzitě zahraničních studií, přičemž počet účastníků byl oproti prvnímu sympoziu o polovinu vyšší (35). Setkání se vyznačovalo nejen větším rozsahem, ale i pružnější strukturou a pozornost diskutujících se od osobní zkušenosti dostala spíše k obecnému popisu jevů a formulování zákonitostí tlumočení. Didaktika už nestojí v absolutním popředí, ale kombinuje se i s obecnou teorií tlumočení.

Třetí sympozium konané v roce 2000 bylo oproti oběma předešlým jak co do rozsahu, tak do způsobu uspořádání nesrovnatelně větší. V sále Xi'anské univerzity mezinárodních studií se shromáždili vyučující z 22 různých univerzit, aby diskutovali o kýženém směřování teorie tlumočení, didaktice, sepisování učebnic a dalších tématech. Konečně došlo ke konsensu v dlouho diskutované otázce výuky tlumočení: totiž že se ze své podstaty musí lišit od prosté výuky jazyka co do cílů výuky, principů i metod. Popsat tlumočení jako disciplínu se stalo cílem, který měl posloužit jako odrazový můstek při vytváření didaktických zásad. O tom svědčily i neustále vycházející nové příručky a učebnice, jejichž hojný výskyt v tomto období nejen reflektoval rostoucí potřebu výuky tlumočení, ale také v nich bylo možné vysledovat jasné stopy vlivu, který na nich zanechala rodící se teorie tlumočení.

Čtvrté sympozium konané v roce 2002 na Pekingské univerzitě cizích jazyků přijalo jméno *Guoji kouyi jiaoxue yantaohui ji di si jie quanguo kouyi lilun yu jiaoxue yantaohui* 国际口译教学研讨会暨第四届全国口译理论与教学研讨会 „Mezinárodní sympozium didaktiky

⁴ Pokud není uvedeno jinak, pro čínské termíny a názvy spojené s tlumočením používám vlastní překlady.

tlumočení a Čtvrté celostátní symposium o teorii a didaktice tlumočení'. Poprvé na něj byli pozváni i významní zahraniční badatelé jako Daniel Gile nebo Robin Setton, čímž se v historickém momentu oficiálně otevřel prostor pro mezinárodní diskuzi a výměnu. Hlavním tématem byla interdisciplinarita a výzkum tlumočnického procesu a se svým příspěvkem vystoupilo 68 řečníků. Na pořadu se objevily i zvláštnosti tlumočnické vědní disciplíny a byly představeny vědeckější možnosti metodiky a cíle výzkumu, jako například zkoumání myšlenkových procesů při tlumočení, kognitivní výzkum, výzkum tlumočnických schopností, tlumočnické modely a jejich aplikace, hodnocení kvality tlumočnického výkonu, způsoby tlumočení a podobně. Od výzkumu jednotlivých jevů se tak přecházelo ke zkoumání samé podstaty tlumočení.

Páté bienále sympozia konané na Šanghajské univerzitě cizích jazyků v roce 2004 přijalo název *Guoji kouyi dahui ji di wu jie quanguo kouyi shijian, jiaoxue yu yanjiu huiyi* 国际口译大会暨第五届全国口译实践、教学与研究会议, Mezinárodní tlumočnický kongres a Pátá celostátní konference o praxi, didaktice a výzkumu tlumočení' a zúčastnilo se ho přes 160 zástupců ze všech možných zemí. Poprvé většinu přítomných netvořili univerzitní profesori, nýbrž se dostavilo i množství členů profesních organizací jako AIIC, zástupci mezinárodních struktur jako je OSN či Evropská unie, úřední činitelé i profesionální tlumočníci, badatelé a reprezentanti společností využívajících tlumočnické služby. Je zajímavé, že právě v tomto roce se v názvu konference poprvé objevilo slovo „praxe“ – nelze vyloučit, že právě ono přivábilo širší publikum. Hlavním tématem byla specializace tlumočnického odvětví z hlediska mezinárodní zkušenosti a čínského vývoje. Cílem kongresu byla propagace vědeckého výzkumu tlumočení a profesionalizace výchovy a vzdělávání nových tlumočnicků. Novým tématem na této konferenci byla i diskuze o profesní atestaci tlumočnicků (Zhang & Han 2006).

Šesté symposium v roce 2006 pořádala Pekingská univerzita zahraniční ekonomiky a obchodu opět pod novým názvem, tentokrát *Di liu jie quanguo kouyi dahui ji guoji yantaohui* 第六届全国口译大会暨国际研讨会, 'Šestý celostátní tlumočnický kongres a mezinárodní symposium'. Je zajímavé, že mezinárodnost setkání se dostala až na druhé místo – může to odrážet rostoucí sebevědomí Číňanů a snahu o nezávislejší čínský výzkum, podtrhující výjimečnost čínštiny a čínské tlumočnické situace. Na konferenci se sešlo 210 zástupců různých organizací a hlavním tématem bylo kvalitní tlumočení v 21. století. Mezi čtyři hlavní diskuzní okruhy patřilo: 1) výzvy tlumočení do jazyka B a jeho nevyhnutelnost v moderním světě 2) průběh, metody, školení kvalifikovaných učitelů výuky tlumočení a mezinárodní spolupráce

na tomto poli 3) teorie tlumočení a její spojení s praxí 4) profesionalizace tlumočení – profesní zkoušky, hodnocení kvality a rozvoj trhu.

Sedmé bienále v roce 2008 se opět konalo na Kantonské univerzitě zahraničních studií a jeho název se ustálil v podobě, která mu byla dána na šesté konferenci a pod kterou funguje dodnes. Mezinárodnost zde ustoupila do pozadí nejen v názvu, ale zřetelně také v proklamovaném hlavním tématu, jímž bylo tlumočení v Číně – nové tendence a výzvy. Jako inspirace posloužil i intenzivní vývoj domácí teorie překladu. Počet účastníků stoupl na asi 250 lidí.

Osmý celostátní tlumočnický kongres a mezinárodní symposium organizovala roku 2010 Sichuanská univerzita a zúčastnilo se ho 280 osob. Hlavním tématem se stalo tlumočení v době globalizace, podtémata zahrnovala přípravu tlumočnicků, interdisciplinární výzkum, tlumočení odborných projevů, hodnocení kvality tlumočení, vztah tlumočení a technologií a také tlumočení znakového jazyka.

Deváté bienále pořádala roku 2012 Pekingská jazyková a kulturní univerzita. Hlavní téma se podobalo minulému kongresu, avšak pozornost se stočila zcela konkrétně na vzdělávání tlumočnicků – téma znělo vyškolování tlumočnicků v době globalizace a výzkum metod výchovy tlumočnických talentů. O možnostech využití teorie tlumočení ve výuce, jednotlivých článcích výuky a jejich propojení diskutovalo 260 lidí.

Dosud poslední celostátní tlumočnická konference se konala v roce 2014 na Xiamenské univerzitě s hlavním zaměřením na nové obzory ve výzkumu tlumočení a zúčastnilo se jí přes 400 zájemců. Diskuzní témata opět zahrnovala interdisciplinární výzkum, vzdělávání tlumočnicků, kvalitu tlumočení, tlumočení znakového jazyka a využití techniky v tlumočení, ale také třeba korpusový výzkum. Pracovními jazyky konference byla čínština, angličtina a čínský znakový jazyk. Jako hlavní zahraniční řečníci vystoupili Cynthia Roy, Claudia Angelelli, Claudio Bendazzoli, Brian Fox a Franz Pöchhacker, z čínských badatelů Liu Heping 刘和平, Dong Yanping 董燕萍, Chai Mingjiong 柴明颀, Wang Lidi 王立弟, Yang Chengshu 杨承淑, Zhong Weihe 仲伟合 a 陈菁 Chen Jing.

Na těchto čínských tlumočnických konferencích lze pozorovat stoupající trend nejen v počtu účastníků, ale také co do počtu odevzdaných příspěvků: v prvním ročníku jich bylo 21, o dva roky později 35, dále jen 25, pak 62, v roce 2004 jich bylo již 89, posléze 112, 125 v roce 2008, 182 v roce 2010, 178 v roce 2012 a naposledy přes 200 příspěvků. Obecně je největší pozornost přikládána výuce tlumočení a praktickým otázkám.

Jedenáctý celostátní tlumočnický kongres a mezinárodní symposium proběhne v říjnu 2016 na Zhejiangské pedagogické univerzitě a jako hlavní téma je oznámen výzkum, výuka a rozvoj tlumočení v době profesionalizace. Plánovaná diskuze je rozdělena do tří základních okruhů: stav a tendence teorie tlumočení, výzkum a vývoj tlumočnické profesionalizace a vzdělávání a příprava tlumočnicků.

2. 3. 3. Nedostatky čínské teorie tlumočení a možnosti vývoje do budoucna

Zhang Wen 张文 a Han Changhui 韩常慧, autoři knihy *Kouyi lilun yanjiu* 口译理论研究 / *Theoretical Studies On Oral Interpretation*, ve své publikaci z roku 2006 konstatují, že čínská teorie tlumočení se dosud zabývala především specifiky tlumočení, myšlenkovými procesy, kognitivními mechanismy a zvládnutím tlumočnické techniky, v budoucnu by se však měla více zaměřit na kvalitu, standardizaci a účinnost tlumočení, aby bylo možné uspokojit rostoucí potřeby klientů využívajících tlumočnické služby. Jako budoucí cíle rozvoje čínské tlumočnické teorie stanovují větší interdisciplinaritu a vědeckost (Zhang & Han 2006).

Na nedostatek vědeckosti čínských prací upozorňuje i Robin Setton. Přestože v současnosti nastal boom odborných prací na tlumočnická témata, kvantita není vždy i zárukou kvality. Množství publikací zpracovává stejná témata nebo se zakládá pouze na individuální zkušenosti či nepodložených domněnkách. Setton konstatuje, že čínská odborná situace na poli teorie tlumočení je poměrně nepřehledná, jelikož vzniká velké množství prací a je proto skoro nemožné je všechny pročitat, ale zároveň tyto práce často postrádají vědeckou úroveň nebo originalitu, neboť s oblibou čerpají ze zahraničních zdrojů nebo z jiných čínských publikací, někdy bez uvedení, že se jedná o citaci. Rovněž Wang Binhua 王斌华 a Mu Lei 穆雷, autoři článku *Interpreter Training and Research in Mainland China*, upozorňují na to, že mnoho odborných článků (mezi lety 2000 a 2007 jich vzniklo 839) si pouze vypůjčuje nebo shrnuje názory již obsažené v západních publikacích. Podle těchto autorů je sice zapotřebí učit se od západních autorů, ale také je nutné rozvíjet teorii tlumočení se zřetelem na specifickou čínskou problematiku a za zmínku v jejich očích stojí především výzkum jazykového přenosu při tlumočení, který tvoří 9 % z celkového počtu čínských odborných prací a badatelé se v něm zabývají specifiky čínštiny (Wang & Mu 2009).

Čína tradičně kladla jasnou hranici mezi sebe sama („vnitřní“) a „vnější“ svět. Čínské sebevědomí, hluboce otřesené válečnými konflikty z devatenáctého století, v nichž zahraniční mocnosti vnutily Číně podřadné postavení, se v souvislosti s ekonomickými úspěchy země opět

pozvedlo a dnešní Číňané se znovu vidí ve výlučném postavení pokračovatelů slavné a starodávné civilizace. V tomto světle pak můžeme pochopit, že se čínští teoretikové tlumočení snaží prokázat svou jedinečnost i co do specifčnosti problematiky tlumočení z a do čínštiny. Robin Setton dokonce tvrdí, že jsou proto čínští badatelé vůči mezinárodním doktrínám a modelům kritičtí, i když je přijímají se zájmem (Setton 2011). Podle našeho názoru však naopak západní modely příliš kopírují. Cesta čínské teorie tlumočení k samostatnosti je tak ještě dosti nejasná. Nejvýraznější kroky na ní učinili Hu Gengshen 胡庚申 a Liu Miqing 刘宓庆.

2. 4. Současná situace na čínském trhu a ve školství

V novodobé historii Čína čím dál tím více proniká na mezinárodní scénu. Od vstupu do OSN v roce 1971 Čína překonala několik dalších důležitých milníků, jako vstup do Světové obchodní organizace v roce 2001 či třeba uspořádání Letních olympijských her v Pekingu v roce 2008. S tím souvisí i vzrůstající potřeba kvalitních tlumočnicků. O něco dříve zaznamenalo tlumočení rapidní rozvoj také na mezinárodních čínských výspách, na Tchaj-wanu a v Hongkongu. Se zvyšující se poptávkou na trhu však nejde vždy ruku v ruce lepší informovanost veřejnosti. Robin Setton uvádí příklad, který výmluvně vypovídá o laických představách, že tlumočení zvládne kdokoli, kdo umí mluvit cizím jazykem: tchajwanská televizní stanice se rozhodla, že bude vysílat své večerní zprávy se simultánním tlumočením, aby mohla oslovit i cizojazyčné publikum, a uveřejnila proto v novinách inzerát, že hledá bilingvního zaměstnance (Setton 1993).

Presvědčení, že tlumočit dokáže každý, kdo dobře ovládá cizí jazyk, je stále hluboce zakořeněné i v pevninské Číně. V tomto směru byl učiněn jistý pokrok v roce 2000, když čínská vláda vydala nařízení, že všichni studenti angličtiny musí absolvovat předmět tlumočení, čímž se dalo jasně najevo, že schopnost tlumočit nepatří mezi automatické důsledky schopnosti mluvit cizím jazykem. Dále bylo tlumočení / překlad (yi 译) zařazeno jako jedna ze základních jazykových kompetencí po bok tradičnímu poslechu, mluvení, čtení a psaní (Setton 2011). To se pak promítá na koncepci jazykových učebnic a zejména na vysokoškolské výuce (Aguas 2012).

Už jsme nastínili, že čínské tlumočnické vzdělávání je specifické tím, že musí klást velký důraz na nácvik tlumočení do jazyka B a také je ve velké míře pod kontrolou státu. Vzdělávací tlumočnický systém však ještě není dostatečně specializovaný a propracovaný. Wang Binhua

王斌华 a Mu Lei 穆雷 formulovali potřebu, aby jednotlivé vzdělávací programy pro tlumočníky měly v budoucnosti větší diferenciaci. Jelikož studium tlumočnictví existuje jako samostatný bakalářský i magisterský program⁵ a rovněž jako povinná / volitelná součást jiných oborů (např. studia angličtiny), vyzývají Wang a Mu odborníky na tlumočení k tomu, aby vytvořili pro jednotlivé kurzy odpovídající osnovy, šité na míru konkrétním požadavkům a cílům studia. Druhým problémem čínského školství je nedostatek kvalifikovaných učitelů. Většina učitelů tlumočení se rekrutuje z řad učitelů cizího jazyka, kteří mají s tlumočením jen velmi malou nebo vůbec žádnou zkušenost, a v jejich výuce převládá jazykovědný přístup. Tlumočení, a to včetně simultánního, také často vyučují lingvisté či překladatelé. Aby bylo možné vyškolit schopné tlumočníky, bude tedy nejdříve zapotřebí vyškolit odborné pedagogy (Wang & Mu 2009).

Studenti, kteří se chtějí zabývat výzkumem, navíc narážejí na problém nedostatečného vybavení, nedostupnosti či finanční náročnosti zahraničních publikací. Situace je lepší v Hongkongu a na Tchaj-wanu (Setton 2011). To je bezpochyby dáno tím, že tyto oblasti se světu otevřely dříve než pevninská Čína a je zde větší poptávka po jazykově zprostředkovatelských službách.

S přibývajícími kontakty mezi Čínou a západem (a dalšími zeměmi) však poptávka po tlumočení roste i na pevninské Číně. Bouřlivý rozvoj v moderní době s sebou i v této oblasti přinesl uspěchanost, pragmatičnost a snahu o maximalizaci zisků. Na vysoké školy připravující tlumočníky je někdy vyvíjen nátlak, aby uspokojily akutní potřeby trhu tím, že vyškolí méně kvalitní a tudíž i levnější tlumočníky, jejichž studium nebude trvat tak dlouho (Setton 1993).

Čínský tlumočnický trh je specifický tím, že zdaleka největším zaměstnavatelem je stát. Jelikož čínská vláda kontroluje i výuku tlumočení, propojení mezi tlumočením a státní správou je velmi silné. Pokud studenti už dopředu vědí, pro koho budou (s největší pravděpodobností) tlumočit, jistě to nějak ovlivní i jejich odbornou přípravu. Na nejnižších stupních společenské prestiže stojí rutinní tlumočení a překlady v rámci úřadů, často vykonávané nováčky, a tudíž nepropůjčující tlumočnické profesi příliš mnoho lesku. Čínská vláda si je ovšem dobře vědoma potřeby vysoce kvalitního tlumočení na vyšších úrovních, které se potom těší náležité vážnosti (Aguas 2012). Tlumočení totiž v dnešním světě může být politickým nástrojem: s rostoucí

⁵ V navazujících magisterských programech se překlad a tlumočení studují odděleně. Na úrovni bakalářských studijních programů se naopak tlumočení a překlad studují současně, s výjimkou několika málo vysokých škol. Velká pozornost bývá přikládána kontrastivní lingvistice, která se téměř vždy zaměřuje na jazykovou kombinaci čínština – angličtina. V současné době však můžeme pozorovat jasný obrat od tlumočnických MA oborů, které jsou orientovány spíše na akademický výzkum, k oborům MTI, které jsou zaměřeny spíše na praktické aspekty tlumočení (Aguas 2012: 19–21).

dominanci angličtiny brání „druhořadé“ velmoci své právo na sebeurčení a samostatnost i tím, že jejich představitelé hovoří svým rodným jazykem a do angličtiny (potažmo jiných jazyků) se nechají tlumočit, i když třeba angličtinu ovládají. Rozhovor dvou státníků je tak více vyrovnaný, než kdyby jeden hovořil rodným jazykem a druhý by se mu musel přizpůsobovat. Právě proto se tlumočení nejdříve rozvinulo zejména v neanglicky mluvících velmocech – Rusku, Švýcarsku, Belgii, Francii a Japonsku (Setton 1993). Z téhož důvodu se nyní tlumočení (včetně jeho teorie) rozvíjí také v Číně.

3. ČÍNSKÁ TEORIE PŘEKLADU A JEJÍ VLIV NA TEORII TLUMOČENÍ

Číňané vždy kladli obzvláštní důraz na svoji historii a kulturní i myšlenkové dědictví. Jsou hrdí na svoji tisíciletou civilizaci a jakékoli kulturní kořeny se snaží posouvat co nejdále do historie. U filosofických a literárních děl taktéž po celá dvě tisíciletí platilo, že jako ke zdroji moudrosti a inspirace se obracela do minulosti ke klasickým spisům, z nichž čerpala, aby je dále rozvíjela či aby stvořila něco zcela nového. Zdálo by se proto zcela přirozené, že nově se formující teorie tlumočení bude hledat své tradiční čínské kořeny, které může nalézt v teorii překladu. Vždyť samotné slovo pro „překlad“ *fanyi* 翻译 znamená spíše „převod“ a může být chápáno jako nadřazený pojem pro písemný překlad *biyi* 笔译 a tlumočení („ústní převod“) *kouyi* 口译.

Když v Číně začala vznikat teorie tlumočení, měla v zásadě dvě možnosti, od čeho se učit a na čem stavět – první byla díla západních autorů, jako vlivná teorie smyslu Danicy Seleskovitchové, druhá možnost byla navázat na teorii překladu, neboť překlad a tlumočení se musely jevit jako nejvíce podobné, příbuzné činnosti. Chceme proto v této práci věnovat pozornost základnímu přehledu tradiční čínské teorie překladu, abychom mohli ověřit, je-li možné její stopy nalézt i v dílech zabývajících se tlumočením. Zaměříme se na období pozdní dynastie Qing (1644–1911) až do počátku Čínské lidové republiky (1949), neboť toto období lze pro čínskou teorii překladu popsat jako „klasické“, kdy vlastně tato teorie vznikla. V převratných událostech prvních desetiletí existence Čínské lidové republiky se teorie překladu odmlčela a v době znovuotevření Číny světu v osmdesátých letech byla výrazně ovlivňována zahraniční teorií. V té době už se zároveň rodila i čínská teorie tlumočení, která aktuálně hledala živnou půdu pro svůj rozvoj. Je pravděpodobné, že pokud by se rozhodla čerpat z domácí teorie překladu, navázala by na tradiční učence, časem prověřené autory, požívající tradičně respekt. Budeme se zde proto věnovat čínské překladatelské teorii konce devatenáctého a počátku dvacátého století.

3. 1. První novodobé poznámky k teorii překladu

Přestože dějiny čínského překladu mají dlouhou historii (zajímavé jsou zejména překlady buddhistických sůter vznikající v druhé polovině prvního tisíciletí), systematické uvažování o překladu jako takovém je mnohem mladšího data. Tato práce proto pomine starší ojedinělé poznámky k překladu a soustředí se na nejvýznamnější osobnosti a teoretiky překladu

devatenáctého a dvacátého století. První, kdo stojí za zmínku, je čínský učenec Ma Jianzhong 马建忠 (1845–1900), který položil základy čínské gramatiky. V roce 1984, tedy pět let před vydáním Yan Fuovy předmluvy ke knize Thomase Henryho Huxleyho *Evolution and Ethics*, která se vepsala do dějin a o které ještě bude vzápětí řeč, formuloval vlastní tři požadavky na dobrý překlad: 1) překladatel by měl perfektně ovládat oba jazyky a být si vědom jejich podobností i rozdílů 2) překladatel by měl plně porozumět významu, stylu i duchu originálu a přesně je převést do cílového jazyka 3) mezi výchozím a cílovým textem by nemělo být žádných rozdílů (Zhong 2003a). Je zřejmé, že Ma Jianzhong (který sám nikdy nepřekládal) nastavil laťku nedosažitelně vysoko a nevyjádřil se zcela jasně – vždyť mezi originálem a překladem rozdíl být inherentně musí. Proto jeho teorie neměly na vývoj teorie překladu příliš velký vliv.

Dalšími známými učiteli, kteří se zamýšleli nad překladem, byli novinář, filosof a duchovní vůdce proreformní mládeže Liang Qichao 梁启超 (1873–1929) a reformátor Kang Youwei 康有为 (1858–1927). Ani oni nebyli sami překladateli, ale výrazně se zasazovali o vzdělávání překladatelů a hlásali potřebu překladů západní literatury. Čínští intelektuálové si v té době akutně uvědomovali zaostalost své země za západními státy a přístup k západní literatuře pro ně byl klíčovým prostředkem obrody čínské společnosti. Přednost se dávala hlavně překladům knih o západních vědách, tedy o matematice, chemii, fyzice, hydrodynamice atp., díky nimž se podle všeobecně převládajícího názoru dostaly západní mocnosti do vedení, ale také jiným praktickým naukám jako je zemědělství či obchodování. Liang Qichao také propagoval překládání západních právních dokumentů a výjimečný byl i tím, že se zasazoval o překlady beletrie (Tomášová 2013). Dalším problémem, kterým se Liang Qichao zabýval, bylo transkribování západních jmen a místních názvů. Protože neexistovaly žádné konvence, často překladatelé vlastní jména přepisovali podle vlastního uvážení. Čínské slabiky mají velmi omezený počet podob a nečínskou slabiku pomocí čínských znaků nelze zapsat. Například německé město Frankfurt tedy bývalo do čínštiny převáděno v podobě *Fulankefu* 富兰克福, dnes se ustálila podoba *Falankefu* 法兰克福. Rozdíly mezi jednotlivými transkripcemi ale mohou být i mnohem větší a jistě také byly, když spolu překladatelé nespolupracovali a nečerpali z jednotné databáze. Čtenáři se tím pádem mohli domnívat, že jde o dvě různá jména, i když vlastně četli dvakrát o témže místu nebo člověku, ale pokaždé z pera jiného překladatele. Liang Qichao razil tezi, že v zájmu sjednocení názvů v západních jazycích by překladatelé vždy měli vycházet z anglické výslovnosti. Pro tu pak byla vytvořena tabulka, která určovala, jaké slabiky se budou používat pro převod nečínských anglických slabik a který znak je bude

reprezentovat (Fan 1999). Tento Liangův „vynález“ měl na vývoj překladu vlastních jmen významný vliv. Dnes jej můžeme vidět například na tom, jak se čínsky řekne Praha: *Bulage* 布拉格 se mnohem více podobá anglickému označení „Prague“ než české „Praze“.

3. 2. Yan Fu 严复

Ačkoli jsme viděli, že některé významné osobnosti čínských dějin se již dříve vyjadřovaly k teorii překladu, jako první průkopník se obvykle uvádí Yan Fu 严复 (1853/4–1921), který se sám překlady aktivně zabýval. Tento muž pocházel z chudé rodiny z přístavního města Fuzhou, hlavního města provincie Fujian. Studoval na námořní akademii a sloužil na válečných lodích, díky nimž se dostal do Singapuru, Japonska a mezi lety 1876 a 1879 pobýval v Anglii. Proslavil se svým překladem Thomase Henryho Huxleyho *Evolution and Ethics*, který do Číny vnesl myšlenky sociálního darwinismu. V poznámkách pod čarou v této knize prezentoval i své vlastní názory. Yan Fu byl hluboce otřesen ponižující Šimonoseckou smlouvou, kterou Číně vnutilo Japonsko roku 1895 (Zhong 2003a). Byl přesvědčen, že Čína neobstála v mezinárodní konkurenci, kde přežijí jen ti nejsilnější, a v zájmu zachování své existence se musí modernizovat. K tomu měly pomáhat i překlady západní literatury a šíření znalostí sociologie a politologie.

Yan Fu ve své předmluvě k překladu Huxleyho formuloval základní požadavky na dobrý překlad, které se staly součástí čínského kánonu, byť ne všichni s nimi bezvýhradně souhlasili. Byly to *xin* 信 ‚věrnost‘, *da* 达 ‚srozumitelnost‘ a *ya* 雅 ‚elegance‘ (Tomášová 2013: 24). Tato trojice se objevila již v době Tří říší (220–280 n. l.), Yan Fu ji ovšem aplikoval na překlad a naznačil mezi jednotlivými požadavky jistou hierarchii, ačkoli její výklad je také předmětem sporů (Chen 2000). Věrnost znamená, že význam překladu by měl být věrný (tj. ekvivalentní) významu originálu. Srozumitelnost je požadavek týkající se výhradně cílového textu, který by měl být jasný, koherentní, plynulý a pochopitelný. Překlad, který je věrný, ale není srozumitelný, pro Yan Fua není překladem (Chan 2004). Elegance je až třetí kritérium, které požadovalo estetickou hodnotu překladu. Tento požadavek byl také nejčastěji zpochybňován, například argumentem, že některá literární díla mohou být záměrně „neelegantní“ a tím docílit literární účinnosti. Někteří badatelé však proti těmto výčítkám namítají, že potom „elegance“ díla spočívá právě v jeho „neelegantnosti“ a že Yan Fu v žádném případě neměl na mysli nějaká

jednoznačná estetická kritéria, kterých by se překladatel musel otrocky držet ve všech případech (Chen 2000).

Yan Fu také formuloval názor, že překladatel musí dokonale rozumět originálu. Měl by si však také být vědom očekávání svých krajanů, aby k překladu vybíral díla, která budou odpovídat dobovým potřebám. V tom byl Yan Fu poznamenán svou dobou, kdy překládání sloužilo vlasteneckým cílům. Překladatel měl výchozí text pochopit, přijmout ve svém srdci a pak jej co nejpřirozeněji předat cílovému publiku. V praxi to znamenalo, že Yan Fu například neváhal reorganizovat pořadí odstavců či kapitol, aby to více odpovídalo klasickým čínským konvencím.

3. 3. Lin Shu 林纾

Tím, kdo zčásti naplnil ideály Liang Qichaa 梁启超 o překladech děl západní beletrie, byl tradiční vzdělanec Lin Shu 林纾 (1852–1924), který překládání románů, povídek i divadelních her zasvětil celý svůj život. Je tedy zajímavé, že sám žádný cizí jazyk neovládal. Překládal totiž za pomoci kolegů, kteří daný jazyk znali a vlastně mu tlumočili z listu. V překladech je proto možné najít mnoho chyb. Úlevy z požadavku věrnosti ve prospěch elegance a srozumitelnosti byly ovšem dobovou normou (Zhong 2003a). Hlavním přínosem Lin Shuových formálně vytríbených (a ve své době velmi oblíbených) překladů bylo obohacení domácího literárního fondu a vnesení nových myšlenkových proudů do Číny. V době, kdy byl Peking okupován spojenými armádami osmi západních mocností, byla reforma Číny všudypřítomným ústředním tématem. Není proto divu, že i Linovo uvažování nad teorií překladu se omezovalo na účel a funkci překladu, zejména pak v kontextu národního zájmu. Například *Chaloupku strýčka Toma* překládal Lin Shu se záměrem, aby utiskovaným Číňanům posloužila jako varování (Chen 2000).

3. 4. Lin Yutang 林语堂

V období uvolnění po pádu poslední dynastie Qing v Číně nastal kvas nejrůznějších myšlenek a hnutí a překlady vznikaly v obrovských množstvích. Snaha reformovat a modernizovat čínskou kulturu vyvrcholila roku 1919 Májovým hnutím, které požadovalo ústup od používání

klasické čínštiny jako literárního jazyka, protože pro běžného člověka již tento jazyk dávno nebyl srozumitelný. V teorii překladu se pak vedly spory o věrný a volný překlad a znovu se diskutovalo o kritériích překladu. Například Lin Yutang 林语堂 (1895–1976), spisovatel a překladatel čínských klasiků do angličtiny, prakticky zopakoval Yan Fuovy požadavky (pod jiným názvem), ale stanovil mezi nimi hierarchickou posloupnost: první musí být zachována *zhongshi* 忠实, 'věrnost', druhá *tongshun* 通顺, 'plynulost' a třetí *mei* 美, 'estetičnost'. Lin Yutang se ale překladem zabýval i více do hloubky. Uvažoval nad různými způsoby překládání (*zhiyi* 直译 – 'doslovný, přímý překlad' a *yiyi* 意译 – 'volný překlad, podle smyslu') a došel k názoru, že pro každý daný kontext existuje jediné jedna správná překladatelská metoda. Vyvracel tak rozšířené přesvědčení, že překladatel si může libovolně zvolit mezi metodou překládání slov či překládání smyslu (Fan 1999).

3. 5. Lu Xun 鲁迅

Bezpochyby největší vliv na moderní čínské písemnictví měl Lu Xun 鲁迅 (1881–1936), zakladatel čínské moderní literatury. Lu Xun byl aktivním propagátorem užívání hovorového jazyka (*baihua* 白话), který měl nahradit klasický literární jazyk (*wenyanwen* 文言文), zkosnatělou podobu čínštiny starou takřka dvě tisíciletí. Zatímco psaný styl zůstával po staletí téměř stejný, hovorový jazyk se dynamicky vyvíjel. Problémem ovšem bylo, že pro psaní hovorovým jazykem neexistovala žádná norma. Bláznův deník,⁶ Lu Xunova vůbec první čínská povídka psaná hovorovým jazykem, tak vlastně byla nevídaným experimentem. Lu Xun byl proto přesvědčený, že moderní čínština se musí vyvíjet a za tímto účelem měla vstřebat i pojmy a struktury západních jazyků. Překlady měly sloužit k tomu, aby čínským čtenářům představily realie západních kultur a západní životní styl; „zdomácnování“ exotických prvků tedy pro Lu Xuna bylo nepřijatelné, a to i jazykově. Například při překladu cizí frazeologie podle něj bylo nežádoucí nahradit frázi čínským rčením se stejným významem, nýbrž se měl mateřský jazyk obohatit pomocí doslovného překladu (Zhong 2003a). Výsledkem bylo, že pro Lu Xuna byl originál posvátný a překlad u něj byla co možná nejdokonalejší kopie – za to si vysloužil kritiku,

⁶ *Kuangren riji* 狂人日記. V češtině vyšlo ve sbírce *Vřava – Polní tráva* nakladatelství Svoboda v překladu Jaroslava Průška a Berty Krebsové roku 1951.

že jeho překlady jsou „nepřirozené, rigidní“ (*yingyi* 硬译) nebo dokonce „mechanické, mrtvé“ (*siyi* 死译) (Tomášová 2013: 25).

3. 6. Qu Qiubai 瞿秋白

Známý komunistický vůdce Qu Qiubai 瞿秋白 (1899–1935) se s Lu Xunem shodoval v tom, že nejdůležitější je věrnost výchozímu textu a doslovný překlad frazeologie čínštinu jen obohatí. Jeho překlady byly vysoce ceněny pro zachování původního významu textu, jeho syntaktických struktur i celkového stylu výchozího díla. Nesouhlasil s Yan Fuovým zdůrazněním požadavku srozumitelnosti, protože podle něj bylo někdy nutné srozumitelnost obětovat v zájmu věrnosti. Tím spíše nesouhlasil s požadavkem elegance, kterou si ovšem spojoval s klasickým významem slova *ya* 雅, jenž byl pevně spjatý s vytříbeným stylem klasické čínštiny. Jak už však bylo zmíněno, Yan Fu si pravděpodobně termín *ya* 雅 z konfuciánských spisů pouze vypůjčil, ale chápal ho mnohem šířeji a pružněji (Chen 2000).

Qu Qiubai formuloval i pokrokovou tezi, že čtenáři překladu by měli z četby získat stejnou představu, jakou si udělají čtenáři originálu při četbě výchozího textu (Zhong 2003a). Tím se vlastně debata o požadavcích na překlad jako takový a na překladatele posunula směrem ke čtenáři a jeho potřebám. O čtenáře se samozřejmě zajímali i předešní teoretici, ale hlavně z hlediska jeho vzdělávání. Ovšem Qu Qiubai byl snad první, který vzal v potaz i cizího čtenáře, s kterým překladatel vlastně nemá co do činění, ale pro kterého pravděpodobně píše autor a měl by se tudíž rozhodně vzít nějakým způsobem v úvahu.

3. 7. Zhu Shenghao 朱生豪

Na rozdíl od Lu Xuna a Qu Qiubaie překladatel Shakespeara Zhu Shenghao 朱生豪 (1912–1944) věřil, že věrným kopírováním struktury originálu se z překládaného díla vytratí jeho podstata a dokonce se může stát i zcela nesrozumitelným. Jako vlastní překladatelský cíl si Zhu Shenghao stanovil co možná největší uchování „ducha“, podstaty originálu; pokud to nemělo být možné, pak chtěl předat záměry výchozího díla plynulou, ryzí čínštinou (Fan 1999). Na jeho názorech se projevuje nový historický obrat od Lu Xunových „věrných“, doslovných

překlady zpět k důrazu na literární kvalitu, i když poněkud jinak, než tomu bylo za dynastie Qing. Pozdní období poslední dynastie bylo poznamenáno reformními snahami a překlady západní literatury měly sloužit obrozeneckým cílům, s výchozími texty se tedy mohlo nakládat poměrně svévolně. Přibližně od čtyřicátých let dvacátého století převládal v teorii překladu literární přístup. Překlad literatury je umění jako literatura sama a překladatel tak musí být schopen zachytit uměleckou podstatu originálu a převést ji tvůrčím procesem do cílového jazyka (Zhong 2003a). Zhu Shenghao popsal, jak postupoval, když ve výchozím textu narazil na větu, která se syntakticky vzpírala čínské gramatice: stále ji přemítal v mysli hodiny nebo dokonce dny, dokud nenašel řešení, které přirozeně předalo tentýž smysl, aniž by čtenář zadrhával na kostrbaté čínštině (Fan 1999).

3. 8. Fu Lei 傅雷

Na Zhu Shenghaoa navázal překladatel francouzských děl – především Balzaca – Fu Lei 傅雷 (1908–1966). I on kladl největší důraz na předání podstaty výchozího textu a v roce 1951 formuloval podobnou myšlenku, kterou se později na západě proslavila Danica Seleskovitchová: totiž že překlad je jako nápodoba obrazu. Není tak důležitá vizuální podobnost, jako spíše vyjádření stejné podstaty (Zhong 2003a). To samozřejmě neznamenovalo, že by se překladatelé nemuseli vůbec řídit konkrétní podobou (syntaktickou strukturou, lexikální volbou atp.) originálu. Pouze pokud byla situace taková, že si překladatel musel zvolit, zda převést vnější podobu textu či hlubší podstatu, měl si podle Fu Leiova názoru (který byl obecně přijímán) zvolit podstatu. Fu Lei také obohatil překladatelskou terminologii o pojem *shensi* 神似 „podobnost podstaty“, používaný tradičně v souvislosti s malířskými díly (Tomášová 2013: 26).

Je ovšem poměrně překvapivé, že takto pokrokově smýšlející autor v době dlouho po Májovém hnutí stále ještě pro překlady prosazoval klasickou čínštinu oproti hovorovému jazyku. Jeho argumentem bylo to, že klasická čínština měla na rozdíl od psané hovorové čínštiny vytříbený slovník plný jemných nuancí i množství syntaktických struktur a měla tak k dispozici bohatou škálu vyjadřovacích možností, zatímco nově se rodící hovorový styl neměl žádný systém ani pravidla a působil tak neuspořádaně (Fan 1999).

3. 9. Qian Zhongshu 钱锺书

I velmi známý literární autor Qian Zhongshu 钱锺书 (1910–1998) se pokusil obohatit kánon teoretických překladatelských termínů věrnost, srozumitelnost a elegance o další pojem. Z buddhistické terminologie si vypůjčil slovo *hua* 化, které znamená „převtělení“. Qian Zhongshu stopoval etymologii slova *yi* 译 „překlad, převod“ do minulosti, kde měl znak podobu slova *hua* 化 „převtělení“ (ale také „změna, transformace“) uzavřeného do znaku *wei* 囿 „ohraničení“: 囿. To znamenalo, že překlad znamenal proměnu, převtělení v rámci různých území. Qian Zhongshu tvrdil, že z toho vyplývá, jak jsou si termíny *yi* 译 a *hua* 化 blízké, a že překladatel by měl převtělit „duši“ výchozího textu do cílového textu nehlédě na médium (jazyk) stejně, jako se v buddhismu duše převtělují z jednoho těla do druhého (Fan 1999).

Toto vyjádření je jistě krásné a názorně ilustruje, o co by se měl překladatel snažit, Qian Zhongshu však překladatelům nedává žádné vodítko, jak by převtělení textu měli dosáhnout. Sám vlastně musel přiznat, že zachovat veškerou podstatu originálu bez závislosti na formě je nesplnitelný požadavek a že dokonalé převtělení výchozího textu do cílového jazyka je pouhým ideálem (Zhong 2003a).

3. 10. Význam čínské teorie překladu pro teorii tlumočení

Po vzniku Čínské lidové republiky v roce 1949 byla literatura omezována na levicovou propagandu. Nejtěživěji se na literární tvorbě podepsala Kulturní revoluce, která trvala od roku 1966 na různých místech v různé míře prakticky až do Mao Zedongovy smrti (1976). Mnoho autorů bylo dohnáno k sebevraždě, z těch mála, o nichž byla řeč, můžeme jmenovat Fu Leie 傅雷. Stejně jako vlastní tvorba v celé maoistické éře stagnovaly i překlady; uvolnění a renesance překladů přišly až v osmdesátých a devadesátých letech dvacátého století (Tomášová 2013). V té době však již Čínu výrazně ovlivňují západní teorie a navíc se také vynořují první zárodky čínské teorie tlumočení. Chceme-li tedy zkoumat, jak se v čínské teorii tlumočení promítá domácí teorie překladu, jsou pro nás relevantní teoretici „klasického období“, tedy období pozdní Qing až do počátku Čínské lidové republiky. Autoři jako Yan Fu 严复 již přešli do čínského povědomí jako tradiční učenci, jimž byla v Číně vždy přikládána velká váha.

Předpoklad, že teorie tlumočení bude čerpat spíše z nich než z modernějších myslitelů, vychází rovněž z všeobecného faktu, že Číňané obvykle raději než na novodobá díla odkazují co nejdále k jejich tradičním kořenům.

Viděli jsme, že v tradičním období teorie překladu byla nejvlivnější Yan Fuova myšlenka věrnosti, srozumitelnosti a elegance. Jednotliví autoři se snažili buď o upřednostnění jednoho z požadavků na úkor druhých, anebo přicházeli s vlastními termíny, které představovaly překladatelský ideál, jako byla „podobnost podstaty“ či „převtělení“ duše textu. O praktické problémy, například jak dosáhnout stanovených cílů, se zajímali velmi málo. Čerstvě zrozená teorie tlumočení se naopak zajímala takřka výhradně o praktické problémy. Tím mezi oběma disciplínami vznikl rozkol. Zdá se proto, že vliv čínské teorie překladu na teorii tlumočení v době jejího vzniku byl velmi malý. Mohlo to být způsobené i tím, že v době, kdy čínská teorie tlumočení vznikala, ještě v Číně převládala tendence učit se od západu a čínská tradice ustoupila do pozadí.

V pozdějším stádiu vývoje ovšem čínští badatelé v oblasti tlumočení pochopili potřebu stavět na teoretických základech. V jednadvacátém století se zároveň v Číně opět plně probudilo národní sebevědomí a mnozí autoři vyjádřili požadavek na specificky čínskou teorii tlumočení. Navázat na tradiční teorii překladu se přímo nabízí jako jedna z možností, jak dosáhnout větší „čínskosti“ a zároveň získat teoretickou základnu. Této možnosti využil například Liu Miqing 刘宓庆 a je možné, že v budoucnu se k tradiční překladatelské teorii budou hlásit další a další badatelé, hledající čínskou cestu ve výzkumu tlumočení.

4. ČÍNSTÍ BADATELÉ V OBLASTI TLUMOČENÍ

V této kapitole se budeme zabývat jednotlivými čínskými autory, kteří se věnují teorii tlumočení. Na úvod je nutné poznamenat, že čínští badatelé ve velké míře navazují na evropskou teorii tlumočení, zejména na Daniela Gila a jeho model úsilí a na francouzskou interpretativní teorii. Některé přední osobnosti čínské teoreticko-tlumočnické scény, jmenovitě Bao Gang 鲍刚, Liu Heping 刘和平 a Cai Xiaohong 蔡小红, totiž absolvovaly postgraduální studium na ESIT⁷ (Setton 2011: 171). Dále měla na utváření čínské teorie tlumočení silný vliv západní lingvistika a teorie překladu (Chai & Gao 2010). Pokusíme se nicméně prozkoumat, čím se čínští badatelé zabývají, popsat jejich významné publikace a posoudit jejich přínos. Nejprve se budeme věnovat „průkopníkům“, autorům, kteří možná o tlumočení v Číně nepsali jako úplně první, ale výrazně domácí teorii ovlivnili a stali se zdrojem inspirace pro další autory. Dále se zaměříme na autory píšící o tlumočnické notaci, protože zde se podle našeho názoru čínským autorům naskýtá velký prostor pro vytvoření vlastního systému, nezávislého na západních teoriích. Nakonec představíme několik dalších autorů, kteří jsou v současnosti (někteří již po řadu let) ve výzkumu teorie tlumočení činní.

4. 1. Průkopníci čínské teorie tlumočení

4. 1. 1. Bao Gang 鲍刚

Bao Gang 鲍刚 je autorem knihy z roku 1998 *Kouyi lilun gaishu* 口译理论概述 / *A general theory of interpreting*, která je první čínskou monografií o tlumočení. Poměrně zevrubně se této publikaci věnuje Sebastian Aguas ve své diplomové práci *Modely tlumočení v ČLR*, zde proto jen shrneme nejdůležitější poznatky. Na začátek je ovšem nutno poukázat na to, že Bao Gang je skutečně autorem, a nikoliv autorkou, jak se uvádí v práci *Modely tlumočení v ČLR* (např. Aguas 2012: 62). Z čínských jmen nelze jednoznačně rozeznat pohlaví jejich nositele, nicméně rodilý mluvčí dokáže dobře odhadnout, zda se jedná o mužské či ženské jméno. Jméno Gang 刚 znamená „ocel“,⁸ již podle zvyklostí by se tedy mělo jednat o mužské jméno. Přestože

⁷ École Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs.

⁸ U čínských jmen se nejprve uvádí příjmení, které má typicky jeden znak (existují však i dvouslabičná příjmení, tedy zapisovaná dvěma znaky), a následuje 1–2 znakové vlastní jméno, pro které mohou rodiče zvolit libovolné existující znaky. Praxe bývá taková, že dívčí jména bývají „něžnější“, vyjadřují ideální ženské vlastnosti, obsahují názvy květin apod., chlapecká jména zase bývají „mužnější“.

z mnoha zmínek v čínské literatuře nelze vysledovat, zda se jedná o muže či ženu (např. čínské slovo *zuozhe* 作者 může znamenat jak „autor“, tak „autorka“), podařilo se nám najít několik míst, kde se místo autora jména používá osobního zájmena *ta* 他 „on“⁹ či se používá titul *xiansheng* 先生 „pan“. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi důvěryhodné zdroje, můžeme předpokládat, že v diplomové práci Sebastiana Aguase došlo pouze k nedorozumění a Bao Gang je opravdu mužem (baike.com, bisu.edu.cn, bookschina.com, Setton 2011: 169).

O osobě Bao Ganga je v odborné literatuře i na internetu k dispozici jen velice málo informací. Mezi ně patří to, že je učitelem na Pekingské univerzitě mezinárodních studií a dlouhodobě se zabývá výzkumem i výukou překladu a tlumočení. Kromě své slavné monografie *Kouyi lilun gaishu* 口译理论概述 / *A general theory of interpreting*, která vyšla poprvé roku 1998 a podruhé roku 2005, publikoval také několik odborných článků, jako například *Kouyi chengxu zhong de yiyi wenti* 口译程序中的语义问题 „Sémantické problémy v procesu tlumočení“, zabývající se problémem různých významových vrstev slov, či *Kouyi chengxu zhong de siwei lijie* 口译程序中的“思维理解” „Myšlení v procesu tlumočení“, pojednávající o procesu porozumění.

Bao Gang absolvoval postgraduální studium na pařížské škole ESIT. Nejspíše proto ve své práci vychází z interpretativní teorie tlumočení neboli teorie smyslu. Prvotním cílem jeho monografie o tlumočení je poskytnout čtenáři přehled o vědeckých metodách teorie tlumočení, analyzovat jednotlivé fáze tlumočnického procesu a vyvodit z těchto poznatků důsledky pro odbornou přípravu budoucích tlumočnicků. Mezi cílové čtenáře patří zřejmě zejména studenti – kniha obsahuje otázky k zamyšlení a praktické úkoly, jak je typické pro čínské učebnice.

Bao Gang rozlišuje deset metod výzkumné práce v oblasti tlumočení: metodu zkušeností, metodu založenou na logickém shrnutí, metodu introspekce, metodu založenou na měření pomocí přístrojů, metodu pozorování, průzkum, analýzu sdělení ve výchozím a cílovém jazyce, vytvoření určitého modelu tlumočení, experiment a metodu spolupráce mezi různými vědními disciplínami (Aguas 2012: 58–61).

Dále si autor všímá také jazykových problémů – konstatuje, že jazyk, používaný při tlumočení, většinou neodpovídá běžné hovorové mluvě, nýbrž se vyznačuje nějakým stylem. To je velice důležitý postřeh, neboť je z něj patrné, že ani děti vychované v bilingvních rodinách nemusí být automaticky dostatečně dobře jazykově vybaveny na to, aby mohly vykonávat povolání

⁹ Pouze u psaných osobních zájmen čínština důsledně rozlišuje rody: *ta* 他 = „on“, *ta* 她 = „ona“.

tlumočníka. O to více je za situace, kdy má většina čínských adeptů tlumočení čínštinu jako jazyk A a jeden cizí jazyk na úrovni B, zřejmá potřeba dokonale zvládnout cizí jazyk.

Bao Gang ve své monografii v souladu s interpretativní teorií Danicy Seleskovitchové používá pro popis fází tlumočení označení „trojúhelníkový model“, vymezující fázi pochopení, deverbalizace a následné reformulace v cílovém jazyce. Největší důraz přitom klade na první fázi, fázi pochopení a porozumění. Pozornost věnuje i problému uchování informací, paměti a tlumočnické notaci. Součástí kapitoly je i popis druhů tlumočení, tlumočnických technik a návod na správnou tlumočnickou přípravu na konferenci. Někteří vidí velký Bao Gangův přínos v tom, že obohatil teorii smyslu o hlubší analýzu deverbalizace z psycholingvistické a neurolingvistické perspektivy. Deverbalizace podle něj znamená myšlení využívající jazykové i mimojazykové struktury, myšlenkový proces vstřebávání informace, který probíhá víceméně automaticky a je těžké jej zachytit (Wang 2007). Větší Bao Gangův přínos však podle nás spočívá v tom, že podnítil rozvoj teorie tlumočení v Číně a představil Číně myšlenky pařížské tlumočnické školy.

Vyvrcholením celé knihy *Kouyi lilun gaishu* 口译理论概述 / *A general theory of interpreting* je kapitola, v níž se autor věnuje vzdělávání tlumočnicků, přičemž uplatňuje poznatky popsané v předešlých kapitolách. Tlumočníci by se podle Bao Ganga měli vzdělávat ve čtyřech hlavních oblastech: první oblast tvoří jazyková příprava, druhou oblastí je duševní příprava, tedy schopnost rozdělení pozornosti, rychlé analýzy a bravurně vycvičená paměť, třetí oblast tvoří zkušenosti a povědomí o daném kulturním, historickém a společenském kontextu a poslední oblastí jsou znalosti, do nichž spadá všeobecný rozhled, odborné znalosti a znalosti spojené jak s vlastním, tak s cizojazyčným prostředím podle tlumočnickova zaměření (Aguas 2012: 69–72).

Bao Gang se rovněž zabývá výzkumem hodnocení kvality tlumočení. Sestavil hodnotící list pro kvalitu tlumočení, v němž 50 % celkového hodnocení vytváří správnost přetlumočení obsahu, 15 % přetlumočení klíčové informace, 18 % způsob vyjádření, 9 % předání komunikačního efektu a 8 % hodnocení vytváří další aspekty (Lian 2014). To je poněkud překvapivé, protože to není příliš v souladu s interpretativní teorií, které se Bao Gang jinak drží. Předání komunikačního efektu by podle našeho názoru i názoru jiných čínských badatelů mělo v úspěšném tlumočení hrát klíčovou roli, a nikoli se na něm pouze podílet devíti procenty.

4. 1. 2 Hu Gengshen 胡庚申

Jedním z prvních, kteří systematicky mapovali situaci teorie tlumočení v Číně, byl Hu Gengshen 胡庚申. Hu se nejprve věnoval bakalářskému studiu angličtiny na Zhengzhouské univerzitě, magisterský titul získal na fakultě komunikací Bostonské univerzity ve Spojených státech. Se studiem angličtiny pokračoval na Baptistické univerzitě v Hongkongu, kde roku 2003 obdržel doktorský titul. Mezi lety 2003 a 2004 se věnoval postdoktorskému studiu angličtiny a aplikované lingvistiky na univerzitě v Cambridge. V současnosti působí na prestižní univerzitě Qinghua a Polytechnickém institutu v Macau. Aktivně se zabývá výzkumem teorie tlumočení, mezikulturní komunikace, angličtiny a didaktiky angličtiny. Je členem mnoha mezinárodních organizací, například Mezinárodní federace překladatelů FIT.

Již v roce 1990 vyšel jeho článek *Chuyi wo guo kouyi gongzuo de xianzhuang yu fazhan* 刂议我国口译工作的现状与发展, Komentář k současné situaci a vývoji tlumočení v Číně, na nějž navázal roku 2000 článkem *Zhongguo kouyi yanjiu you shi nian* 中国口译研究又十年, Dalších deset let výzkumu tlumočení v Číně. Celkem publikoval přes dvě stě odborných článků a několik knih věnovaných problematice tlumočení, například roku 1993 knihu *Zenyang xuexi dang hao yiyuan* 怎样学习当好译员 / *How to learn to be a competent interpreter*. Z toho je patrné, že o tlumočení se v Číně psalo již několik let předtím, než Bao Gang publikoval svou slavnou „první monografii“. Je zajímavé, že Hu Gengshen knihu *Kouyi lilun gaishu* 口译理论概述 / *A general theory of interpreting* ve svém přehledu vydaných děl o tlumočení z roku 2000 vůbec nezmiňuje. Později si tato kniha nicméně vydobyla výsadní postavení v historii čínské teorii tlumočení, pravděpodobně díky svému širokému zaměření, rozsáhlému pojetí tématu a objektivnímu, vědeckému pohledu na danou problematiku.

Hu Gengshen je také autorem modelu pro hodnocení tlumočnického výkonu „CREDIT“, v němž se hodnotí *xin du* 信度 / credibility ‚věrohodnost‘, *da du* 达度 / representability ‚srozumitelnost‘, *ya du* 雅度 / elegance ‚elegance‘, *zhishi mian* 知识面 / diversity ‚znalosti‘, *kuaijie du* 快捷度 / immediateness ‚pohotovost‘ a *jiquiao xing* 技巧性 / technicality ‚technická obratnost‘ (Zhang & Han 2006: 37). Pro dosažení co nejobjektivnějšího hodnocení výkonu daného tlumočnicka se opírá o širokou škálu metod a matematických výpočtů – celý hodnotící proces se pokouší kvantifikovat a podle dosažených výsledků určuje několik stupňů tlumočnické efektivity. Měření probíhá na základě poslechu projevu, dojmu posluchačů na místě, dotazníků, sebehodnocení tlumočnicka, porovnání transkriptů originálu a přetlumočení, zpětného tlumočení, odborných zkoušek, simulovaných testů a další (Lian 2014).

Hu Gengshen je rovněž zajímavý tím, že navazuje na čínskou tradici teorie překladu. Sám přichází s pojmem ekotranslatologie: teorie translatologie, která funguje podle přírodních zákonů. Jedním z klíčových pojmů je zde „přírodní výběr“ – překlady (lze chápat v širším slova smyslu, který zahrnuje i tlumočení) se musí přizpůsobit svému okolí, aby „nevyhynuly“. Vztahy mezi překladatelem, prostředím a jazykem jsou připodobňovány ke vztahům mezi živými organismy a jejich okolím v přírodě a cílem je dosáhnout rovnováhy a harmonie. V rámci „ekologické racionality“ je i při překládání třeba hledět na celek a relevanci, zdůrazňovat dynamiku a rovnováhu, předvádět přírodní krásu, starat se o překladatelskou komunitu a hájit zároveň diverzitu i jednotu (Jiang 2015: 136).

Ve svém článku *Fu Lei fanyi sixiang de shengtai fanyixue quanshi* 傅雷翻译思想的生态翻译学诠释 / On Fu Lei's Translation Philosophies: An Eco-translatological Perspective Hu Gengshen nahlíží na dílo překladatele, autora a teoretika Fu Leie 傅雷 z ekotranslatologické perspektivy. Konstatuje, že Fu Leiův přístup k překladu zdůrazňující celek a harmonii lze považovat za ekotranslatologický a Fu Lei je tak podle něj prvním průkopníkem tohoto myšlenkového směru. Připomíná Fu Leiův pojem *shensi* 神似 „podobnost podstaty“, stojící v protikladu vůči *xingsi* 形似 „podobnost formy“. Souhlasí s Fu Leiem, že klíčová je podobnost podstaty, neboť kvůli mezikulturním rozdílům pouhý převod formy není možný a překladatel vždy musí být v organické interakci se čtenářem i autorem. Upozorňuje však, že to neznamená, že by bylo možné formu odvrhnout – podobnost podstaty je podle něj pouze důležitější než podobnost formy. Stejně jako Fu Lei nicméně usiluje o harmonii obou podobností a duševního splnutí autora, překladatele i čtenáře (Hu 2009).

Přestože se Hu v uvedeném článku o tlumočení explicitně nezmiňuje, lze předpokládat, že na něj vztahoval zásady ekotranslatologie, tedy že podle něj tlumočení mělo zohledňovat celek, přizpůsobovat se dynamicky daným podmínkám, udržovat rovnováhu a usilovat o krásu a harmonii. Svou originální teorií poskytl půdu pro výzkum dalších čínských autorů, kteří se ekotranslatologického konceptu chopili a rozvinuli na něm svébytnou, původně čínskou teorii tlumočení.¹⁰

¹⁰ Viz např. ZHANG Yuan 张媛 a WANG Min 王敏 (2015). Kouyi yanjiu de shengtai fanyixue fanshi 口译研究的生态翻译学范式 [Ecological translation paradigm of interpretation research]. *Zhoukou shifan xueyuan xuebao* 周口师范学院学报 (*Journal of Zhoukou Normal University*), 32:6.

4. 1. 3 Liu Heping 刘和平

Zřejmě nejznámější osobností čínské teorie tlumočení je profesorka Liu Heping 刘和平. Stejně jako snad všichni ostatní čínští badatelé započala svou dráhu studiem cizího jazyka a kultury – studiem francouzštiny a francouzské literatury na Pekingské jazykové a kulturní univerzitě. Postgraduální studium následně absolvovala na ESIT v Paříži. Je aktivní konferenční tlumočnicí, vyučující a členkou mnoha mezinárodních výborů a organizací. Od roku 2011 je ředitelkou institutu překladatelství a tlumočnictví na Pekingské jazykové a kulturní univerzitě, je členkou předsednictva Čínské překladatelské asociace TAC (Translators Association of China), zástupkyní ředitele francouzského výboru Čínského akreditačního testu pro překladatele a tlumočníky CATTI (China Accreditation Test for Translators and Interpreters), členkou výboru TAC pro teorii a výuku překladu (Translation Theory and Teaching Committee TAC) a další. Zabývá se výzkumem teorie i praxe tlumočení a překladu, výuky překladu a tlumočení a mezikulturních studií čínské a francouzské kultury. V roce 2001 jí byl francouzským ministerstvem školství udělen titul rytíře Řádu akademických palem.

Je autorkou mnoha publikací a článků věnovaných problematice překladu a tlumočení. V roce 1994 napsala spolu s Bao Gangem 鲍刚 článek *Jinenghua kouyi jiaoxuefa yuanze – jianlun gaoxiao kouyi jiaoxue de wenti* 技能化口译教学法原则——兼论高校口译教学的问题, 'Principy profesionalizace výuky tlumočení a problematika tlumočnické výuky na vysokých školách', v němž se autoři zabývají odbornou přípravou tlumočnicků a komentují neuspokojivou situaci na čínských školách – nedostatečný teoretický základ, směšování překládání a tlumočení apod. Roku 2001 shrnula dosavadní výzkum didaktiky tlumočení v článku *Kouyi lilun yu jiaoxue yanjiu xianzhuang ji zhanwang* 口译理论与教学研究现状及展望, 'Současný stav a budoucí vyhlídky výzkumu teorie a výuky tlumočení', na nějž navázala v knize *Kouyijiqiao – siwei kexue yu kouyi tuili jiaoxuefa* 口译技巧——思维科学与口译推理教学法 / *Method of interpretation - cognitive science and pedagogy's interpretation*. Zde představila různé metody výuky tlumočení a popsala možnosti interdisciplinárního teoretického výzkumu. Roku 2003 publikovala článek *Zhiye kouyi xin xingshi yu kouyi jiaoxue* 职业口译新形式与口译教学 / *New Features of Interpretation and Teaching of Interpreting*, v němž představila nové druhy tlumočení jako je tlumočení videokonferencí, tlumočení na dálku, tlumočení po telefonu či pro média a nastínila s tím spojené nové problémy, jimž je při výuce tlumočení zapotřebí věnovat pozornost (Zhang & Han 2006).

Roku 2005 Liu Heping vydala knihu s názvem *Kouyi lilun yu jiaoxue* 口译理论与教学 / *Interpreting theory and interpreting teaching*, v níž nabízí komentovaný přehled programů pro odbornou přípravu tlumočnicků včetně výukových cílů, osnov, učebnic a výukových metod (Aguas 2012: 62). Často citovaný je i její článek z téhož roku *Kouyi lilun yanjiu chengguo yu qushi qianxi* 口译理论研究成果与趋势浅析 / *Theorizing Interpretation: Advances and Trends*, v němž kvantitativně zkoumá vývoj čínské teorie tlumočení. Na základě počtu publikovaných článků i odborných děl a jejich zaměření konstatuje, že výzkum tlumočení v Číně narůstá nejen kvantitativně, ale zároveň se více diferencuje a má širší tematický záběr. Ve srovnání s předchozími lety jde také čínská teorie tlumočení více do hloubky a její výzkum je kvalitnější (Liu 2005).

Liu Heping se také zasloužila o překlad některých západních děl teorie tlumočení do čínštiny – v roce 2000 přeložila knihu *La traduction aujourd'hui: modèle interprétatif* Marianne Ledererové, v roce 2008 publikaci Daniela Gila *La traduction, la comprendre, l'apprendre*. Zabývala se ovšem také překladem beletrie: přeložila román *Le square* Marguerite Durasové, zápisky *Les derniers jours de Pékin* Pierra Lotiho a esej Michela Ragona *L'espace de la mort*.

Z mnoha publikací a článků Liu Heping jsme vyjmenovali jen ty nejdůležitější, na které se odkazují jiní autoři. I z uvedeného výběru je však patrné, na co se autorka soustřeďuje nejvíce: podobně jako jiní čínští badatelé v oblasti teorie tlumočení se snaží své poznatky zužitkovat zejména v didaktice. Na své přednášce na Guangdongské univerzitě zahraničních studií představila v roce 2011 svůj model odborné přípravy budoucích tlumočnicků, vyjádřený vzorcem 1+1+1>. Příprava tlumočnicků by se podle Liu měla skládat z jazykových znalostí, tlumočnických dovedností a tlumočnickových individuálních zájmů a znalostí. Liu Heping tak jako jedna z mála zohledňuje jedinečnost každého studenta a požaduje výcvik studentů v souladu s jejich osobitým zaměřením – jediné tak podle ní může být odborná příprava nejefektivnější (Aguas 2012: 73). To je sice hezká, ale v praxi bohužel těžko uskutečnitelná myšlenka – na jednoho pedagoga v Číně často připadá více než třicet či čtyřicet studentů.

4. 1. 4 Wang Binhua 王斌华

Další osobností, která stála u zrodu teorie tlumočení v Číně, je Wang Binhua 王斌华. Za výzkum v tlumočení získal doktorský titul, jako výzkumník působil například i na pedagogické fakultě Londýnské univerzity v letech 1993–1994 či na britské Otevřené univerzitě mezi lety 1997–1998. V letech 1999–2000 působil na Louisianské státní univerzitě v USA, kratší pobyty

absolvoval také v Japonsku, Jižní Koreji, Thajsku, Hongkongu a na Tchaj-wanu. V současnosti působí jako vedoucí výzkumného centra pro bilingvní výuku na Východočínské pedagogické univerzitě v Šanghaji a na Guangdongské univerzitě zahraničních studií, kde je vedoucím oboru tlumočení. Již přes deset let vyučuje tlumočnictví a cizí jazyky, sám se aktivně věnuje konferenčnímu tlumočení jako freelance tlumočnick, překládá, je členem Čínské překladatelské asociace TAC či redaktorem odborných časopisů jako například deníku *English Teaching & Research Notes*. Je také členem výzkumných center v Austrálii a na Novém Zélandě, publikoval přes 100 odborných článků v Číně i v zahraničí a účastnil se kompilace mnoha odborných textů.

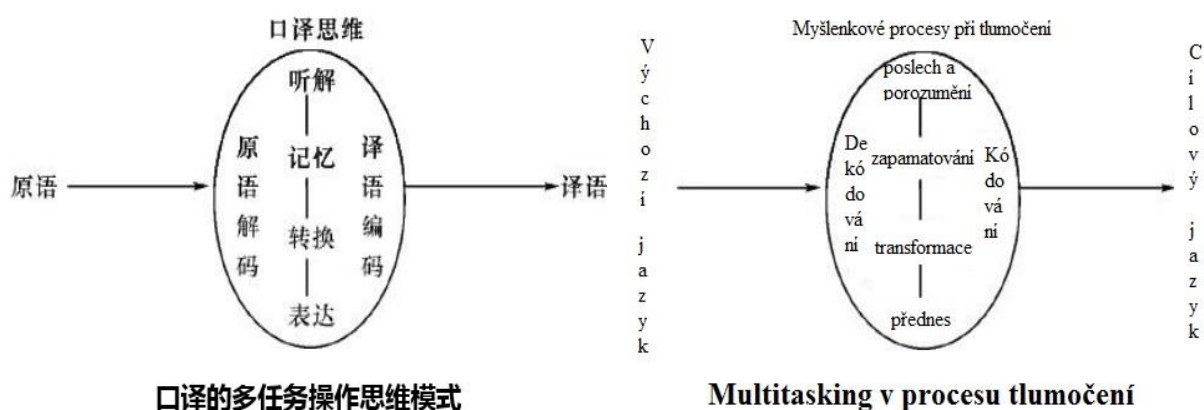
Ve středu jeho odborného zájmu leží vzdělávání, vytváření školních osnov, řízení a hodnocení učitelů, bilingvní výchova, bilingvní vzdělávání a metodika výuky angličtiny. Zejména zkoumá systém vzdělávání v USA, Velké Británii, Austrálii a dalších zemích v porovnání se vzdělávacím systémem Čínské lidové republiky. Jeho výzkum se neomezuje pouze na vysoké školy; zabývá se například i výzkumem skloubení obecného a specializovaného vzdělávání na středních školách či výukou angličtiny na základních a středních školách.

Jeho pedagogické zaměření se projevuje i v jeho práci v oblasti teorie tlumočení. Wang Binhua je autorem několika učebnic, například knihy z roku 2009 *Jichu kouyi 基础口译 / A foundation Coursebook of Interpreting*, kterou napsal spolu s dalším badatelem Zhong Weihe 仲伟合.

Nejvýznamnější Wangovou monografií je kniha z roku 2006 *Kouyi: lilun, jiqiao, shijian 口译: 理论·技巧·实践 / Conference Interpreting: Theory, Skills and Practice*. Podobně jako v jiných monografiích o tlumočení, i zde najdeme kompletní přehled základní tlumočnické problematiky, v němž autor vychází ze západních autorů jako je Gile, Ledererová, Pöhhacker, Setton, Jones, Nida, Anderson či Miller, čerpá však i z mnoha čínských zdrojů. Přínos Wangovy publikace ovšem mimo jiné spočívá v tom, že jako první čínská kniha tohoto druhu pracuje s originálními nahrávkami skutečného tlumočení, které pocházejí z nejrůznějších konferencí uplynulých tří let od jejího vydání. Wang Binhua také uvádí, že se na rozdíl od některých jiných dříve vyšlých děl opírá o mezinárodně uznávané vědecké poznatky a vychází z podstaty tlumočnické techniky, nikoli pouze z tlumočnické praxe. Cílovým čtenářstvem jsou zejména studenti tlumočení. V první části autor předestírá ucelený výklad o historii tlumočení, jeho druzích, procesu tlumočení, rozvoji tlumočnických schopností atd. Ve druhé části poskytuje materiál k analýze a nácviku tlumočení nahromaděný za svá léta praxe jako tlumočnick i jako pedagog. Další součástí knihy je kapitola o státních tlumočnických zkouškách, která má adeptům pomoci se na

tuto zkoušku připravit. V následující kapitole Wang Binhua vychází ze své vlastní zkušenosti studentům radí, jak je možné vstoupit do tlumočnické profese a vybudovat si kariéru. Cílem studia tlumočení je totiž podle něj právě uplatnění v praxi, o jehož možnostech však doposud v čínské literatuře existovalo jen minimum informací. Kniha je druhotně určena i tlumočnickům, kteří se chtějí zdokonalit či zlepšit své teoretické povědomí o dané problematice. Přestože primárně se Wang zaměřuje na jazykovou kombinaci čínština – angličtina, publikace je koncipovaná tak, aby posloužila i pro studenty či tlumočníky jiných jazykových kombinací.

Přestože kniha nese název *Kouyi: lilun, jiqiao, shijian* 口译:理论·技巧·实践 / *Conference Interpreting: Theory, Skills and Practice*, autor varuje učitele tlumočení, kteří by ji chtěli používat jako učebnici, před tím, aby tyto tři oblasti oddělovali. Wang Binhua teorii, dovednosti a praxi rozdělil do různých kapitol, aby studentům usnadnil porozumění, při výuce by však měl pedagog stále dbát na to, aby studenti obsah jednotlivých kapitol neustále srovnávali a propojovali. I při výkladu podstaty tlumočení autor klade velký důraz na propojení jednotlivých aktivit, které při (zejména simultánním) tlumočení probíhají zároveň. Pro znázornění předestírá následující schéma:

Obr. 1: schéma myšlenkových procesů při tlumočení (Wang 2006: 1.2.0)

Obr. 2: Wangovo schéma (vlastní překlad)

Z něho by mělo být patrné, že poslech a porozumění, zapamatování, transformace a produkce jsou v neustálé interakci, přičemž zároveň probíhá ještě dekodování výchozího jazyka a kódování sdělení do jazyka cílového.

Wang Binhua také často spolupracuje s dalšími badateli. Ve spolupráci se svou kolegyní z Guangdongské univerzity zahraničních studií Mu Lei 穆雷 napsal články *Kouyi yanjiu de lujing yu fangfa: huigu yu qianzhan* 口译研究的路径与方法:回顾与前瞻 / *Approaches and*

Methods of Interpreting Studies: Retrospect and Prospect (2008), Interpreting Training and Research in Mainland China: Recent Developments (2009) a *Guowai zhuanaye kouyi jiaoxue de diaoyan baogao* 国外专业口译教学的调研报告 / A Survey Report on Professional Interpreter Training Programmes outside China (2012). Ve svých novějších pracích se zabývá hodnocením tlumočnického výkonu a korpusovým výzkumem tlumočení. Ve svém článku *Cong kouyi biao zhun dao kouyi guifan: kouyi pinggu moshi jiangou de tansuo* 从口译标准到口译规范: 口译评估模式建构的探索 / Constructing Models for Assessing Interpreting Performance: Criteria and Norms z roku 2012 navrhuje dva modely: jeden hodnotící tlumočnickou kompetenci a druhý hodnotící jeho aktuální výkon. Tím řeší problematiku sporného objektivního posouzení tlumočnického výkonu kvůli řadě externích faktorů. V článku *Yuliaoku kouyi yanjiu – kouyi chanpin yanjiu fangfa de tupo* 语料库口译研究——口译产品研究方法的突破 / Corpus-based Interpreting Studies: A Breakthrough in Research into Interpreting Aids (2012) se zabývá novými možnostmi, které badatelům skýtá korpusový výzkum tlumočení. Korpusový výzkum sám využívá v knize zabývající se tlumočnickými normami *Kouyi guifan de miaoxie yanjiu: jiyu xianchang kouyi jiaoda guimo yuliao de fenxi* 口译规范的描写研究——基于现场口译较大规模语料的分析 / A Descriptive Study of Norms in Interpreting: Based on the Analysis of a Corpus of On-site Interpreting z roku 2013. V ní naráží na rozpor mezi tlumočnickými standardy v praxi a proklamovanými tlumočnickými standardy. Prosazuje výše popsaný dvojí systém hodnocení tlumočnickovy kompetence a snaží se formulovat pedagogické metody zvyšující tlumočnickou schopnost.

4. 2. Čínská teorie v oblasti tlumočnické notace

Přestože tlumočení probíhá ústně, zejména při konsekutivním tlumočení se uplatňují poznámky, tlumočnický zápis. Na tlumočnickově schopnosti udělat si dobrou notaci a dobře ji využít pak do velké míry závisí celý tlumočnický výkon. Na západě existuje celá řada návodů, jak si dělat tlumočnickou notaci, všechny ale vycházejí z předpokladu, že tlumočník je zvyklý dělat si poznámky v některém abecedním systému. Jak to ale funguje v zemi, kde písmo funguje odlišně, kde nereprezentuje jednotlivé fonémy, ale celé jednotky významu? Číňané navíc kladou na psané texty velký důraz, a to i na vlastní zápis při konsekutivním tlumočení (Setton 1993: 63). Předpokládáme tedy, že problematika tlumočnické notace bude v čínské teorii pojímána velmi specificky a proto jí zde věnujeme zvláštní pozornost.

Používání vlastního písma – znaků – je jedním z nejnápadnějších specifík čínské kultury. Každý znak (až na zanedbatelné výjimky) vyjadřuje nějaký význam, odpovídající jedné slabice čínského jazyka. Mnoho slov je v čínštině homofonních, stejně znějící slabiky různých významů se nicméně zapisují jinými znaky. Proto je význam znaků poměrně jednoznačný, ale zároveň pokrývající celé sémantické pole, neboť úplně konkrétní význam dává znaku většinou až jeho kombinace s jiným znakem. Navíc čínština prakticky nemá morfologii, takže některé znaky mohou vystupovat ve funkci podstatného jména, přídavného jména i slovesa. Tím se ideálně hodí jako symboly používané při tlumočnické notaci, poněvadž nesou jasný význam, ale zároveň neomezují mysl tlumočnicka na jednu konkrétní jazykovou podobu. Pro západního tlumočnicka bez znalosti čínštiny se však čínské znaky budou k zápisu sotva hodit – nejdříve by se je musel pracně učit a pak si je ještě zdlouhavěji zautomatizovat. Zdá se tedy, že čínští tlumočníci mají v tomto ohledu velkou výhodu – už od základní školy mají ve své výbavě stovky použitelných tlumočnických „symbolů“. Snažili jsme se zjistit, jak tuto přednost svého psaného jazyka čínští badatelé reflektují a využívají. Zaměřili jsme se tedy na vybrané autory zabývající se teoreticky tématem tlumočnické notace. Vždyť zásady notace v čínštině, jazykovém systému, který je naprosto odlišný od toho, co známe, musí být jiné než pro evropské jazyky. Anebo snad ne?

Na úvod poslouží citát, který se opakovaně vyskytuje v čínských příspěvcích k tématu tlumočnické notace (např. Chen 2004, Zhang 2008, server Focus on translation).¹¹ Pochází z díla přední čínské badatelky v oblasti tlumočení Liu Heping 刘和平:

„Notace není diktát ani téžnopis, tím spíše to není soudní záznam. Notace je podpůrným nástrojem předání informace po jejím vyslechnutí, porozumění a uchopení. Jakmile tlumočení skončí, notace ztrácí smysl. Zápis při konsektivním tlumočení je individuální a má dočasnou hodnotu. Je to médium paměťového obsahu, ale nikoli převedení informace do písemné formy. Účel notace spočívá v tom, že v průběhu zápisu pomáhá tlumočnickovi soustředit pozornost, při čtení mu pak poskytuje vodítka.“¹² (Liu 2001: 89)

¹¹ Jak upozorňují již zmiňovaní Wang Binhua a Mu Lei, čínské články často čerpají ze starších děl a ne vždy přitom uvádějí, že se jedná o citaci. Mnoho „odborných“ článků o tlumočnické notaci, které jsou na internetu k dispozici, je jen skládkou z děl poměrně autoritativních autorů, o kterých píšeme.

¹² 笔记不是听写, 也不是速记, 更不是作诉状记录。笔记是听、理解、抓住信息以后进行表达的辅助工具, 口译一旦完成, 笔记便失去了作用。具有个性化、暂存性质。笔记是记忆内容的载体, 但不是信息的文字化。笔记的作用在于, 在记录时帮助译员集中精力, 在使用笔记时为译员作提示。

4. 2. 1. Teoretici v oblasti tlumočnické notace

4. 2. 1. 1. Zhang Wen 张文 a Han Changhui 韩常慧

Zhang Wen 张文 a Han Changhui 韩常慧 jsou vyučující na Pekingské univerzitě mezinárodních studií a spolu napsali knihu *Kouyi lilun yanjiu* 口译理论研究 / *Theoretical Studies On Oral Interpretation*. Zhang Wen v roce 1978 absolvovala na Pekingské univerzitě mezinárodních studií obor angličtina, mezi lety 1985–1986 studovala ve Spojených státech na Havajské univerzitě. Je členkou Čínské překladatelské asociace TAC a předsedkyní asijsko-pacifické větve Mezinárodní rady vzdělávání v oblasti turismu ICHRIE; věnuje se překladatelské / tlumočnické¹³ teorii i praxi, výzkumu mezikulturní komunikace a taktéž výzkumu turismu. Han Changhui (muž) se věnuje výzkumu překladatelské teorie a praxe, aplikované lingvistiky a didaktiky psychologie. Kromě angličtiny vyučuje i přípravný překladatelský kurz k prestižní zkoušce CATTI (Čínský akreditační test pro překladatele a tlumočníky) a zabývá se výzkumem tlumočení.

Ve své publikaci se Zhang a Han věnují mimo jiné i tlumočnické notaci. Uvádějí, že projev je nutné zapisovat, pokud řečník přesáhne jednu minutu. Jenom potud totiž podle nich může krátkodobá paměť poměrně účinně fungovat. To je velmi nevědecké vyjádření, protože spíše než na délce projevu záleží na jeho informační hustotě – známý psycholog George Miller uvádí, že krátkodobá paměť má kapacitu 7 ± 2 prvků (Čeňková 2001). Zhang a Han však poznamenávají, že v praxi si tlumočníci obvykle vždy zapisují čísla, vlastní jména, klíčová slova či důležitý obsah a nejčastěji začínají s notací ihned, jakmile řečník zahájí svůj projev.

Jako funkce tlumočnického zápisu autoři uvádějí odlehčení mozkové zátěže, neboť není třeba se tolik soustředit na podržení konkrétní informace; podporu paměti, protože při notaci musí probíhat analýza slyšeného, tím dojde k pochopení a snadnějšímu zapamatování informace; vyvolání vzpomínky, protože malá poznámka či symbol dokáže tlumočnickovi připomenout celý mluvnický úsek; a nakonec větší dokonalost vyjádření, jelikož tlumočník před sebou v poznámkách vidí, odkud kam bude ve svém projevu směřovat.

Kniha se také zabývá otázkou, zda by notace měla probíhat ve výchozím anebo cílovém jazyce. Autoři nepředkládají autoritativní řešení, pouze konstatují, že oba systémy mají své výhody: při zápisu v cílovém jazyce je výhodou, že již probíhá aktivní analýza, notací ve výchozím jazyce zase tlumočník při poslechu originálu ztratí méně času a pracovní kapacity. Zhang a Han

¹³ Čínské zdroje uvádí slovo *fanyi* 翻译, které může znamenat jak „překlad“, tak „tlumočení“.

prosazují používání symbolů, které by měly splnit následující čtyři kritéria: měly by být 1) osobní 2) předem připravené 3) přizpůsobené podle situace a 4) jednoduché a stručné. O použití čínských znaků v notaci se autoři proti všem očekáváním nezmiňují, pouze dodávají několik praktických rad: v zápise je potřeba udržovat dostatečné mezery, psát přiměřenou velikostí a používat tvrdý papír (Zhang & Han 2006).

4. 2. 1. 2. Wu Zhongming 吴钟明

Wu Zhongming 吴钟明 působí jako vyučující magisterských studentů na Wuhanské univerzitě a jeho hlavní specializací je výzkum aplikované translatologie. Rovněž stojí ve vedení wuhanské vysokoškolské tlumočnické slupiny, kterou v roce 2003 sám založil. Je zodpovědný za přípravu studentů na celostátní zkoušky pro překladatele a tlumočníky a také je odborným vedoucím poroty soutěže *Hubei sheng kouyi dasai* 湖北省口译大赛 ‚Velká tlumočnická soutěž provincie Hubei‘. Je příznačné, že svá studia zahájil studiem angličtiny (v roce 1978 na Zhengzhouské univerzitě). Pokračoval studiem didaktiky jazyka a v roce 1992 získal magisterský titul jako učitel angličtiny i na Washingtonské univerzitě. Pracoval jako tlumočnick na mnoha mezinárodních konferencích a věnuje se vzdělávání tlumočnicků. Jeho největším dílem je kniha *Yingyu kouyi biji fa shizhan zhidao* 英语口语译笔记法实战指导 / *English Intepretation*.¹⁴

Je zajímavé, že kniha uvádí množství symbolů, které lze použít v tlumočnické notaci, včetně zkratk z angličtiny a jednotlivých písmen, fungujících zástupně pro anglická slova, jako například „y“ pro rok („year“). Přitom je tento systém nápadně nedokonalý, neboť „s“ je použito zároveň pro vyjádření sekundy, společnosti i vědy „science“ (Wu 2008: 6). Čínské znaky či jejich komponenty, z nichž některé jsou dokonale jednoduché, názorné a jednoznačné, jsou však ponechány zcela stranou. Pouze u doporučeného symbolu pro zemi „□“ (který běžně nacházíme u západních autorů, např. Keníž 1980) autor poznamenává, že se podobá základnímu prvku znaku *guo* 国 ‚říše, země‘ (Wu 2008: 4). Ačkoli je kniha psána v čínštině s jednotlivými anglickými příklady, tato poznámka je napsána anglicky. To vzbuzuje dojem, že autor chce především zahraničním čtenářům demonstrovat užitečnost čínských znaků, přitom jí ovšem sám paradoxně nedokáže využít.

¹⁴ Doslova „Návod na strategii zápisu při tlumočení angličtiny“ – jedná se o publikaci věnovanou speciálně tématu tlumočnické notace.

Wu Zhongming také upozorňuje na rozdíl mezi „anglickými“ a čínskými číslovkami a předeštlí řešení, jak jej lze zohlednit v notaci. Zatímco podle anglického způsobu (my bychom řekli přinejmenším „evropského“) rozkládáme velké číslovky na trojčiferné řády (tisíce, miliony, miliardy), v čínštině se řády počítají po čtyřech (desetitisíce – *wan* 万, stamiliony – *yi* 亿). To znamená, že chceme-li v čínštině vyjádřit „milion“, musíme říci „sto desetitisíců“, protože „milion“ jako samostatná lexikální jednotka v čínštině neexistuje. Podobně „deset milionů“ je nutné přeložit jako „tisíc desetitisíců“, takže převod velkých čísel vlastně vždy vyžaduje matematické počty a v rychlosti, jakou si žádá tlumočení, je to náročný problém. Wu Zhongming pro studenty tlumočení navrhuje následující tabulku:

		3	9	5	4	2	7	9	8	4
		billion			million			thousand		
			亿				万			
		3	9	5	4	2	7	9	8	4

Obr. 3: tabulka pro tlumočnickou notaci čísel (Wu 2008: 8)

Pokud studenti tlumočí z angličtiny, pak by si číslo, které uslyší, měli poznamenat do prvního řádku tabulky (např. 395 427 984) a následně jej přetlumočit podle třetího řádku. Pokud naopak tlumočí z čínštiny, měli by číslo zaznamenat do čtvrtého řádku a tlumočit podle druhého řádku. Pro zkušenější tlumočníky tabulky není potřeba, ale i u nich Wu doporučuje podobný systém: po zapsání čísla by do něj rychle měli doplnit čárky po třech nebo čtyřech cifrách, podle toho, do kterého jazyka tlumočí. Jestliže tedy bude tlumočník tlumočit do čínštiny a zapsal by si cifru 395427984, měl by ji rozdělit čárkami následovně: 3,9542,7984.

Tomuto systému lze vytknout, že takto velká čísla často bývají zaokrouhlená a pravděpodobněji se v řečnickově projevu vyskytne jen např. „395 milionů“. Aby tlumočník mohl použít Wuův systém, musel by si nejprve vypsát celé číslo, tj. „395000000“ a potom mezi nuly doplňovat čárky, což je zbytečně složité a zcela nepraktické.

4. 2. 1. 3. Zheng Yangping 郑仰平

Zheng Yangping 郑仰平 (1929–2014) byl simultánní tlumočník pocházející z Hongkongu, na západě známý pod jménem Y. P. Cheng.¹⁵ Zheng Yangping od roku 1965 pracoval v Londýně pro BBC jako tlumočník a hlasatel v čínštině. Jeho bývalý přítel a kolega Dong Qiaozeng 董桥 曾 se o něm v čínském nekrologu na stránkách zpravodaje *Pingguo ribao* 苹果日报 vyjádřil, že dokázal tlumočit anglické zprávy z listu do čínštiny bez jakékoli předchozí přípravy. Později se Zheng v Hongkongu stal hlavním tlumočníkem a aktivně se účastnil britsko-čínského vyjednávání o navrácení Hongkongu Číně. Byl znám pro svoji profesní morálku, protože o těchto vyjednávacích rozhovorech novinářům nikdy neprozradil ani slovo. Od roku 1987 vyučoval na oboru translatologie Institutu mezinárodních studií Middlebury v Monterey (USA), o rok později přesídlil na Katolickou univerzitu Fu-žen na Tchaj-wanu. V roce 1990 se vrátil do rodného Hongkongu, kde pracoval opět jako vyučující, ale také jako simultánní tlumočník a šéfredaktor anglické verze deníku *Mingbao* 明报.

Zheng Yangping se zamýšlel také nad tím, jak zefektivnit tlumočnický výkon. V článku *Consecutive Interpretation: How to Use Your Symbols Intelligently* z roku 1994 rozebírá vhodné strategie tlumočnické notace. Je pozoruhodné, že zde Zheng přiznává, že ho samotného nikdy nenapadlo využívat pro tlumočnickou notaci čínské znaky – na tuto možnost ho upozornil až belgický kolega v době, kdy už měl Zheng vytvořen svůj systém symbolů a podle všeho tedy nechal čínské znaky zcela stranou. Uznává například, že čínský znak *ren* 人, 'člověk' může být při notaci užitečný, ale zároveň podotýká, že sám pro slovo „člověk“ využívá biologického symbolu. Zheng Yangping upozorňuje na to, že pokud si tlumočník dělá příliš detailní zápis, snadno se ocitne pod vlivem slovosledu výchozího jazyka; tlumočník by se ale naopak měl snažit od výchozího jazyka co nejvíce oprostit a uchovat si jen představu, smysl sděleného. K tomu mu pomáhají symboly. Ty si musí každý tlumočník do jisté míry vytvořit sám, aby byly uzpůsobené jemu na míru, ale platí pro ně několik jednoduchých obecných zásad, zejména ta, že symboly musí být flexibilní a tlumočník musí být schopen s nimi zacházet kreativně. Podle Zhenga je vytváření symbolů pro tlumočnickou notaci druhem umění a čím jsou symboly obraznější, tím jsou lepší. Jako příklad uvádí projev, ve kterém vyprávěl studentům o svých prvních dojmech z Indie, kam příplul na Štědrý večer po meandrující řece, u níž stály stovky Indů a pouštěly po vodě papírové lodičky se svíčkou, které na vodní hladině zářily do noci jako

¹⁵ Odlišná podoba jména má opět příčinu v použití anglického přepisu. Zatímco „Cheng“ je přepis podle Wade-Gilesovy transkripce, „Zheng“ je standardní podoba podle oficiální čínské transkripce *pinyin*.

drahokamy. Jedna ze studentek si do svého zápisu pouze nakreslila lodičku se svíčkou, čímž dokonale vystihla podstatu projevu a nepotřebovala si pak psát nic dalšího, co by ji vázalo na výchozí jazyk.

4. 2. 2. Proč čínští badatelé nezmiňují úlohu znaků v tlumočnické notaci?

Představili jsme pouze reprezentativní výběr čínských badatelů zabývajících se problémem tlumočnického zápisu, ale skutečností je, že se nám nepodařilo najít žádný čínský příspěvek k tématu využití čínských znaků v notaci. To je velmi zvláštní, protože o využitelnosti čínských znaků se zmiňuje již Jean Herbert ve své knize *The Interpreter's Handbook* z roku 1952. V ní uvádí jako příklady využitelných znaků znaky *li* 力 ,síla‘, *tu* 土 ,půda‘, *da* 大 ,velký‘ a *xiao* 小 ,malý‘ (Herbert 1952: 39). Domníváme se, že při notaci lze využít poměrně pestrou škálu čínských znaků, jako například *zhong* 中 ,střed, čínský‘, *zi* 子 ,dítě‘, *wen* 文 ,kultura, písemnictví‘, *si* 私 ,soukromý‘, *gong* 公 ,veřejný‘, *you* 又 ,opět‘, *gong* 工 ,práce‘, *huo* 火 ,oheň‘, *wang* 网 ,sít‘, internet‘ atp. Navíc by bylo možné využívat odvozených významů a kombinací znaků a symbolů, např. \neg 工 = nezaměstnanost. Některé z těchto znaků mohou vypadat komplikovaně, ale jejich ručně psaná podoba je jednodušší a rychlejší, obzvláště pro Číňany, kteří jsou na psaní znaků zvyklí. Proč tedy čínští badatelé nedoporučují v notaci používat znaky, respektive se o nich vůbec nezmiňují?

Jedno možné vysvětlení je, že pro čínské čtenáře je to samozřejmost. Každý Číňan, který si bude dělat notaci, bude automaticky používat znaky. Ale i přesto by toto téma stálo za zmínku, neboť ne všechny znaky se pro notaci hodí, z některých lze zase použít jen charakteristický komponent (například 艹 jako zástupný znak pro *cao* 草 ,tráva, rostlina‘). Druhé vysvětlení je to, že pro Číňany nemají znaky stejnou symbolickou hodnotu jako pro nečínské tlumočníky. Základní vlastností a výhodou tlumočnického symbolu by mělo být to, že není vázaný na konkrétní jazyk, nýbrž pouze ztělesňuje nějakou ideu, jednotku smyslu. To může se znaky dobře fungovat u cizinců, kteří si je osvojují jako druhý jazyk a vnímají jejich významovou hodnotu. Pro Číňany jsou znaky ovšem možná spíše jednotky, které se učí přiřazovat k jednotlivým slovům z vlastního jazyka, tedy způsob zápisu foneticko-sémantické entity, a jsou tak pevně vázané na čínštinu. Tím ztrácejí jazykově neutrální hodnotu, kterou by měly symboly mít. Snad proto Číňané raději sáhnou po něčem, co považují za neutrálnější – po obrazcích, matematických operátorech, písmenech latinky atp.

4. 3. Současní badatelé

4. 3. 1. Liu Miqing 刘宓庆

Kromě badatelky Liu Heping je v Číně nejznámější osobností, která se zabývá teorií tlumočení, bezesporu Liu Miqing 刘宓庆. Podle autorů Zhang Wen 张文 a Han Changhui 韩常慧 je dokonce nejoriginálnějším autorem, který snad jako jediný z čínských teoretiků dokázal na teorii tlumočení najít komplexní a zároveň osobitý čínský náhled, využívaje přitom i poznatků západních moderních věd (Zhang & Han 2006). Budeme se jím proto zabývat o něco podrobněji, abychom ukázali, v čem spočívá jeho zvláštní přínos. Tento badatel v roce 1960 ukončil studium na fakultě západních jazyků Pekingské univerzity. Mezi lety 1980–1981 působil ve Spojených státech na Newyorské státní univerzitě, kde se věnoval teoretickému studiu jazyka a pedagogiky. Pracoval jako překladatel / tlumočník pro OSN, v Bruselu pro Evropskou unii či na irském ministerstvu kultury. Od roku 1989 působil postupně na univerzitách v Pekingu, Hongkongu a na Tchaj-wanu, kde pracoval jako pedagog a věnoval se bádání zejména v oblasti překladu. Od roku 2006 je vyučujícím a vedoucím postgraduálních studentů na šanghajské univerzitě Tongji.

Ve své teorii překladu klade velký důraz na tradiční čínskou teorii, která je podle něj národním pokladem, na nějž je nutno navázat. Rozvinutou čínskou teorii pak chce integrovat do světové teorie překladu. Projevuje se u něj silný nacionalismus – důsledně rozlišuje „čínské“ a „nečínské“.¹⁶ Čínská teorie překladu podle něj musí vycházet z čínské kultury a tím pádem nevyhnutelně mít svá specifika, ryze čínské rysy, které ji budou odlišovat od západních teorií, oba teoretické systémy by však měly žít ve vzájemné symbióze. Přestože se hrdě hlásí k odkazu starých čínských teoretiků (například překladatelů buddhistických sůter ve středověku či Yan Fua 严复), na tradiční čínské teorii shledává nedostatky. Zejména jí vytýká nedostatky v epistemologii (zkoumání lidského poznání) a uzavření disciplíny do sebe; věda a umění překladu musí být podle Liu Miqinga syntézou různých vědních disciplín, procházející dynamickým vývojem. Tradiční teorie byla příliš zakonzervovaná a tudíž omezená. Další výtkou je i omezenost témat, nesystematičnost a přílišné zdůrazňování celkového vnímání a převedení výchozího textu, které zanedbávalo podrobné zkoumání překladu a překladatelského procesu. Liu tradičním teoretikům vyčítá také nedůslednost, nejasnost

¹⁶ To je vidět i na tom, že se na rozdíl od mnoha jiných autorů nesnaží opatřit všechna svá díla i anglickým názvem.

kategorií, mlhavost, dojmovost a nevyužitelnost pro praxi – v jejich úvahách chybí konkrétní návrhy postupů a řešení.

V roce 2006 Liu Miqing uveřejnil článek *Liupai chulun – yingjie zhongguo yitan liupai fencheng de shidai* 流派初论——迎接中国译坛流派纷呈的时代 ‚Pojednání o směrech – nová éra překladatelských škol v Číně‘, v němž proklamoval nový směr bádání – čínskou funkcionalistickou školu překladu. Ta by se měla řídit sedmi zásadami:

- 1) Překlad je nutná zbraň národní kulturní obrody, která má sloužit čínskému národu.
- 2) Funkcionalismus má klást v první řadě důraz na výzkum základů překladu a ve druhé řadě na komplexní, holistický přístup – oba přístupy se vzájemně doplňují.
- 3) V překladatelské praxi je nutné klást důraz na uchopení smyslu komunikace.
- 4) Badatelé mají srovnávat čínské a zahraniční jazykové kultury, nikoliv však zahraniční a čínské. Existuje jasná hierarchie: čínština je předmětem zkoumání a cizí jazyky slouží pouze jako reference.
- 5) Je nutné rozvíjet estetiku překladu.
- 6) Ústředním bodem strategie čínské teorie překladu je kompenzace, nikoli ekvivalence; první se soustředí na smysl a funkci sdělení, druhé na gramatickou strukturu.
- 7) Badatelé musí mít přehled o nejnovějších poznatcích ve světě a celkovém stavu bádání, vstřebávat silné stránky teorie i praxe cizích autorů a učit se od nich. Vědecká výměna by ovšem měla probíhat oběma směry (Liu 2006).

Přestože se většina Liu Miqingova výzkumu věnuje teorii překladu, neměli bychom zapomínat, že čínské slovo pro překlad (*fanyi* 翻译) se zároveň může vztahovat i k tlumočení. Explicitně se Liu tlumočením zabývá v knize z roku 2004 *Kou bi yi lilun yanjiu* 口笔译理论研究 ‚Výzkum teorie tlumočení a překladu‘, doslova ‚Výzkum teorie ústního a písemného převodu‘. V něm se autor snaží tlumočnickou teorii systematizovat a vytvořit pro ni celkový rámec. Staví přitom na Wittgensteinově filozofii,¹⁷ uplatňuje poznatky lingvistiky, teorie

¹⁷ Ludwig Wittgenstein (1889 – 1951) byl toho názoru, že filosofické problémy vyvstávají z nepochopení logiky jazyka a že prostřednictvím filosofie je třeba stanovit, co lze jazykem vyjádřit a co nikoli. Tím by se bylo možné zbavit zdánlivých výpovědí, které nemohou dávat smysl, protože s ničím nekorrespondují. Jazyk je podle něj „formou života“, jazykem jednáme, hrajeme hru, kterou jsme přijali a při níž očekáváme, že ji přijímají i ostatní. Význam výrazu lze zjistit pozorováním toho, jak je v rámci jazykové hry užíván. Z toho plyne i nová úloha filosofie: nevytvářet nové pseudovýznamy, ale popisovat fakticky užívaný jazyk.
<<http://www.academia.cz/autori/ludwig-wittgenstein.html>> Citováno 1. 7. 2016.

komunikace, sémiotiky a kognitivní vědy. Obzvláštní důraz klade na společenskou dorozumívací funkci tlumočení přesahující jazyk i kulturu. Jeho dílo je vícedimenzionální syntézou a originálním náhledem na tlumočení a patří tak ke klíčovým dílům čínské teorie tlumočení (Zhang & Han 2006).

Na úvod autor uvádí historickou anekdotu:

Za vlády císaře Taizonga dynastie Tang byl roku 624 vyslán posel do Byzantské říše. Když byl uveden k audienci, začal svůj projev: „Vyslanec velkých Tangů podle rozkazu...“ V tu chvíli se byzantský panovník rozlítil a vykřikl: „Jaká drzost, nazývat se vyslancem ‚velkých‘ Tangů! Zabijte ho!“ V tu chvíli tlumočník, který ovládal perštinu, poklekl a zvolal: „Vaše veličenstvo, prosím upokojte se a vyslechněte vysvětlení. ‚Velká Tang‘ je pouze označením říše, jak bychom se mohli opovážit jednat pyšně. Zakladatel dynastie Tang porazil Sui, ukončil chaos v zemi, sjednotil národ. Slovo ‚velký‘ znamená pouze ‚sjednocený‘, prosím Vaše veličenstvo, aby to vzalo na vědomí.“ Král se upokojil a vyslance ušetřil. Díky tlumočnickově vysvětlení byl nejenže zachráněn jeden život, ale také byl zajištěn hladký průběh rozšíření Hedvábné cesty do Evropy (Liu 2004: 1).

Na tomto příkladu i na etymologickém původu Liu Miqing vysvětluje rozdíl mezi překladem a tlumočením: zatímco latinské slovo „translatum“ má význam „carry across“, „přenést něco z jednoho místa na druhé“, tedy z jednoho jazyka do druhého, „interpretum“ znamená „vysvětlit“; jmenná podoba „interpret“ pak znamená „negotiator“, „vyjednávač, zprostředkovatel“. Vztah mezi překladem a tlumočením je podle něj jako vztah „rodové podobnosti“:¹⁸ nutně jsou mezi nimi podobnosti, některé podobnosti jsou však systémové, jiné spočívají pouze v detailech. Nelze ovšem říci, že běžná teorie překladu či teorie základů překladu s tlumočením nemá souvislost (Liu 2004: 7). Tím vlastně autor sám naznačuje, že jeho teorii překladu lze vztáhnout i na tlumočení.

V první kapitole knihy *Kou bi yi lilun yanjiu* 口笔译理论研究 ‚Výzkum teorie tlumočení a překladu‘ Liu Miqing pracuje s Wittgensteinovou myšlenkou, že jazyk je hra. Dovozuje, že:

1) I překlad / tlumočení je svým způsobem jazykovou hrou. Důležitou charakteristikou hry je to, že vyžaduje aktivní účast „hráčů“. Osobní zkušenost překladatele / tlumočníka je tedy nadmíru důležitá.

Jazyk je souborem „jednání“, jako je vyprávění, popisování, či kladení otázek, která se řídí vlastními pravidly (zákonitostmi). Podle Wittgensteina se jedná o jazykové hry. Význam slova tkví v tom, jak je v jazyce používáno, ne v denotaci. Aby si lidé mohli navzájem rozumět, musí se podřídít pravidlům jazykové hry (Borkovec 2008).

¹⁸ *Jiazu xiangsi de guanxi* 家族相似的关系 – Wittgenstein užívá termín „Familienähnlichkeiten“; jazykové hry jsou podle něj souborem aktivit, které nemusí mít všechny jednu společnou vlastnost, ale všechny jsou si navzájem podobné jako členové rodiny (mají soubory shodných rysů, které se nikdy úplně nepřekrývají) (Došek 2008: 24).

2) Stejně jako jiné hry má převod do jiného jazyka také svoje pravidla: na úrovni významu, gramatiky, formální struktury, estetického cítění, vyjádření kultury či způsobu logického uvažování. Překladatel / tlumočník tedy nejen hraje hru, ale zároveň se učí její pravidla a současně je do jisté míry sám utváří.

3) Pohyblivý význam slova je poměrně stabilní uvnitř jazykového kontextu. Chceme-li tedy uchopit význam daného slova či věty, musíme nejprve pochopit celý kontext.

4) Všude v jazyce, překlad nevyjímaje, se skrývá „rodová podobnost“. Ekvivalence je pouze fiktivní termín. Mezijazykový převod je „korespondujícím odrazem“, přičemž korespondence je typem podobnosti. Na tomto typu „rodové podobnosti“ je založena mezilidská komunikace, vyjadřování vlastních koncepcí a myšlenek.

5) Jediným měřítkem skutečné hodnoty jazyka je jazyk jako „forma života“. Překladatel / tlumočník by měl při své práci vždy dbát na to, aby jeho dílo odpovídalo této „formě života“. Neměl by prezentovat subjektivní fiktivní svět jako objektivní skutečnost.

6) Všichni hráči jazykové hry jsou si rovni, mají stejná práva i stejné povinnosti. Překlad / přetlumočení tedy není pouhým podřízeným dodatkem k originálnímu dílu, ale stejně tak není samostatným a nezávislým. Z hlediska funkce je překladatel / tlumočník iniciátorem interakce a ručitel efektivní převodové aktivity v rámci jazykové hry. Využívá vlastní představivost a talent, aby umožnil originálnímu dílu nové zrození. Tím se sám stává tvůrčím autorem (Liu 2004: 39–40).

Ve druhé kapitole se autor věnuje specifickým charakteristikám tlumočení: prvotní funkci vysvětlit a zprostředkovat, dále rozebírá tlumočnickovu „přítomnost“ a zároveň nutnost zohlednit „nepřítomné“ v derridovském smyslu, okamžitou povahu tlumočení, kontextualitu a specifika dekodování sluchových vjemů od jednotlivých fonémů až ke konstrukci významu. Všechny tyto zvláštní vlastnosti činí z tlumočení samostatnou disciplínu a není proto možné poměřovat tlumočení podle překladatelských standardů. Autor kritizuje, že někteří lidé stále věří, že i tlumočení se musí řídit ideály věrnosti, srozumitelnosti a elegance (Liu 2004: 87).

Třetí kapitola se zabývá kognitivním rozbořem tlumočnického procesu. Kognitivní věda je totiž podle Liu Miqinga disciplína, která může teorii překladu a tlumočení vymanit z područí formalismu, zmechanizování, empirismu a nihilismu a dovést ji na cestu vědeckého poznání. Liu Miqing celý tlumočnický proces (vnímání, porozumění, paměť, produkci a prezentaci) popisuje velmi komplexně – při popisu poslechu a analýzy například neopomíjí zmínit ani to, že jenom poslouchat nestačí – je totiž třeba všimnout si výrazu řečníka, z kterého můžeme vyčíst

skryté implikace, a to nám může pomoci rozluštit význam řečeného. Uvádí několik příkladů anglických vět, jejichž význam není možné pochopit bez pochopení rozpoložení řečníka.

Například věta „Say that again.“ může znamenat:

- 1) Opravdu? (Mám takovou radost!)
- 2) Řekni to ještě jednou. (Jestli to řekneš ještě jednou, tak tě praštím.)
- 3) Už to neříkej. (To už stačilo, musíš to pořád říkat?)

Autor však vzápětí varuje, že i výraz tváře může být těžko rozluštitelný nebo nejednoznačný: existují třeba slzy radosti či hořký úsměv. Proto musí tlumočník vnímat všechny verbální i neverbální prvky včetně tónu hlasu, tempa řeči apod. a konfrontovat je spolu navzájem i s okolním kontextem (Liu 2004: 122–125).

Čtvrtá kapitola rozebírá tlumočnické strategie, jako je prognózování či strategie kulturního převodu. Primární strategií, která je podle Liua neoddělitelnou součástí tlumočení, je „vysvětlení“. Autor dále na Wittgensteinově filozofickém základě ukazuje, že to, co běžně nazýváme ekvivalencí, je ve skutečnosti pouze bytí ve stejné kategorii korespondence. Pokud například tři lidé řeknou „bolí mě hlava“, ekvivalence těchto sdělení bude spočívat pouze v jejich pojmenování, ale ne v jejich skutečné hodnotě: jednoho může bolet hlava z horečky, druhého ze zánětu mozku a třetí se do hlavy uhodil. „Já“ jednoho člověka bude zcela odlišné od „já“ jiného člověka. Pod stejnými slovy se tak skrývá různá podstata, která často není jasně ohraničená: kde například začíná a kde končí „zápěstí“? Tato nejasnost vyjádření nicméně nijak neomezuje mezilidskou komunikaci ani nemá vliv na její důvěryhodnost. Lidé komunikují pomocí kategorizovaného jazyka, který za normálních okolností nevyžaduje stoprocentní preciznost. Pomocí těchto kategorií pak tlumočník může dosáhnout korespondence, která může být a) základní, b) kontextová, c) druhová, d) funkční či e) nulová (Liu 2004: 195–208).

Náplní páté kapitoly jsou tlumočnické metody a taktiky. Liu Miqing zde znovu zdůrazňuje, že úkolem tlumočníka je jasně pochopit smysl výchozího sdělení a vysvětlit jej v cílovém jazyce tak, aby mu posluchači porozuměli. K tomu je zapotřebí „C–B–S styl“, který formuloval Richard Lanham: clarity (jasnost), brevity (stručnost) a sincerity (opravdovost). Přestože autor popisuje různé taktiky, jako například rozložení věty na části, vypuštění či obohacení sdělení, konstatuje, že každý tlumočník / student tlumočení je jedinečný a nelze pro něj tedy zobecnit žádný ideální návod. Každý tlumočník / student by především měl dobře znát sám sebe a svůj tlumočnický styl a s ním pracovat.

Veškeré tlumočnické taktiky lze však podle Liu Miqinga shrnout do principu, který už v šestém století vyjádřil učenec Liu Xie 刘勰 v literárně kritickém díle *Wenxin diaolong* 文心雕龙.¹⁹ Jde o princip *tongbian* 通变 ‚flexibilita‘. Jeho smyslem je vyvážit pro a proti a jednat podle proměnlivé situace. Tlumočník musí být ve svém zacházení s taktikami především přizpůsobivý a účelný. Flexibilita je všelékem proti veškerým problémům, které se v procesu tlumočení mohou vyskytnout (Liu 2004: 306).

V poslední kapitole se autor ohlíží do minulosti teorie tlumočení a formuluje požadavky na její budoucnost: měla by být multidimenzionální a holistická, reformovat (rozšířit a aktualizovat) své výzkumné metody a vytvořit centra spolupráce pro badatele v oblasti teorie tlumočení. Liu Miqing také navrhuje zřízení centra pro řízení tlumočnické profese. To by mělo mimo jiné na starost shromažďování tlumočnických zdrojů, sdružování profesionálních tlumočnicků a kontrolu tlumočnických kompetencí.

V samém závěru autor podotýká, že počítačové překladače ani umělá inteligence nikdy nebudou schopny nahradit člověka, jenž je díky unikátním chemickým reakcím nadán talentem a citem. Naším posláním je cenit si této vzácné přirozenosti a rozvíjet ji. Proto se musíme snažit o rozvoj vědy, včetně teorie překladu / tlumočení, a vytvořit tak lepší svět pro naše potomky (Liu 2004: 326).

Z uvedeného popisu vyplývá, že Liu Miqing je na poli teorie tlumočení mimořádně originálním badatelem. Bohatě čerpá z domácí čínské tradice i ze západních vědeckých poznatků, z velkého množství autorů, které dokáže smysluplně propojit. Teorii tlumočení obohacuje o filozofický rozměr a díky využití znalostí rozmanitých vědních disciplín jí i dodává na exaktnosti. Významně se tak zasloužil o vytyčení nového směru čínské tlumočnické teorie.

4. 3. 2. Chen Mingyao 陈明瑶

Chen Mingyao 陈明瑶 v roce 1983 ukončila bakalářské studium na Hangzhouské univerzitě, roku 1987 získala tamtéž magisterský titul. Mezi lety 1990 a 1991 obdržela stipendium ke studiu na anglické Southamptonské univerzitě. Následně vyučovala na několika univerzitách v Ningbo. Roku 2003 přestoupila na Zhejiangskou průmyslovo-obchodní univerzitu, kde se na Ústavu cizích jazyků stala vedoucí oddělení pro překlad a kulturu. V roce 2008 obdržela

¹⁹ V češtině v překladu Oldřicha Krále vydalo pod názvem *Dech básnictví řezaný do draků* nakladatelství Brody roku 2000.

doktorský titul za studium lingvistiky na Zhejiangské univerzitě. Pravidelně přispívá do odborných translatologických časopisů a periodik specializovaných na cizí jazyky a studium cizího jazyka, také byla hlavní redaktorkou desítky učebnic a jednoho slovníku.

V tlumočnických kruzích je Chen Mingyao známá především svým článkem *Lun shangwu kouyi jiqiao* 论商务口译技巧 / Basic Techniques of Business Interpretation. V něm čerpá zejména z vlastní tlumočnické zkušenosti, přičemž se ale snaží najít zákonitosti, které platí pro tlumočení obchodních jednání jakožto specifický druh tlumočení. Zdůrazňuje, že mezi předpoklady tlumočnicka nepatří jen perfektní zvládnutí všech pracovních jazyků, ale také znalost jejich kulturního pozadí a schopnost komunikačně přemostovat kulturní rozdíly. U obchodního tlumočnicka navíc hrají mimořádně velkou roli odborné znalosti – tlumočnick samozřejmě nemusí mít stejně hluboké vědomosti jako odborník v oboru, ale zato potřebuje mít základní přehled ve všech možných odvětvích obchodu a podnikání, povědomí o související legislativě atd. Základní znalosti ovšem nestačí, a proto je před každou tlumočnickou akcí nutná zevrubná příprava. Tlumočnick by si měl vyhledat veškerou terminologii a vlastní jména, dotýkající se nějak nadcházejícího tlumočení, zjistit si je v cizím pracovním jazyce a vštípit si je do paměti tak, aby byla dokonale zautomatizovaná. To mu pomůže zbavit se nervozity a stresu; patřičná informovanost navíc tlumočnickovi umožní být aktivní. Chen Mingyao totiž věří, že role tlumočnicka není jen pasivní předání zprávy, ale aktivní přičinění o úspěšné završení akce.

Chen konstatuje, že v obchodním tlumočení většinou převládá konsekutiva a tlumočnick má k ruce celou řadu nástrojů a metod, podobně jako překladatel: *zhiyi* 直译 ‚doslovný převod‘, *yiyi* 意译 ‚volný převod‘, *fanyi* 繁译 ‚plný převod‘, *jianyi* 简译 ‚zkratkovitý převod‘, *juyi* 句译 ‚větný převod‘, *duanyi* 段译 ‚převod úseků‘, *jieyi* 节译 ‚úsporný převod‘, *zhaiyi* 摘译 ‚sumarizační převod‘, *shengyi* 省译 ‚výpustkový převod‘, *shanyi* 删译 ‚vynechávkový převod‘, *fuyi* 复译 ‚opakovaný převod‘ či *buyi* 补译 ‚doplňující převod‘.²⁰ Tlumočnick by měl využít všech nabízených možností, které mu tyto druhy překladu skýtají, a rozhodovat se pro jednotlivé metody podle situace. Tím, ať už vědomě či nevědomě, navazuje na teoretika překladu Lin Yutanga 林语堂, který obhajoval tutéž tezi, avšak Chen Mingyao používá

²⁰ K těmto termínům autorka neposkytuje žádnou definici. Jejich rozhraní není ani u jiných autorů zcela jasné, například termíny „zkratkovitý“ i „úsporný“ převod popisují zjednodušující, kratší překlad / přetlumočení. V jednom převodu může být použito několika výše zmíněných metod zároveň, například „plný převod“ by měl být zároveň i „doslovným převodem“.

mnohem širší paletu překladatelských / tlumočnických metod – Lin uvažoval pouze o doslovném versus volném překladu.

Chen Mingyao doporučuje metodu doslovného převodu, pokud se jedná o přetlumočení množství, popisu kvality, požadavků, funkce či ceny zboží. Zde má být důraz na strukturu a explicitní význam výchozího sdělení, tlumočnick má zůstat na povrchu a není třeba zohledňovat další významové vrstvy. Více se ovšem v obchodním tlumočení podle autorky uplatňuje volný převod. Chen uvádí, že jelikož při obchodních jednáních panuje snaha o brzké dosažení dohody, ale žádná ze zúčastněných stran nechce dát najevo přehnaný zájem, jsou často vyjednávání velmi diplomatická a choulostivá. Tlumočnick prý proto musí zahodit formální stránku sdělení a vyjít z hloubkového smyslu, který pak vyjádří vlastními slovy bez ohledu na původní gramatiku – nemá vyjádřit v cizím jazyce jednotlivá slova a jejich vzájemné vztahy, nýbrž myšlenkové pochody a celou myšlenkovou strukturu. Metoda plného převodu,²¹ kterou podle autorky často užívají začínající tlumočnicki, tak není v obchodním tlumočení uplatnitelná. Naopak pokud řečník rád používá pro jeden význam několik synonym, mluví pomalu, opakuje se či používá množství vsuvek, pak má tlumočnick využít některý ze zkracujících prostředků – úsporný, sumarizační, výpustkový anebo vynechávkový převod. V případě, že posluchač řečníkovi nerozumí, má tlumočnick podle Chen Mingyao povinnost použít opakovaný převod nebo doplňující převod v duchu hesla *shishi qiu shi* 实事求是 ‚hledat pravdu ve faktech‘. Je zajímavé, že se autorka odvolává právě na tento princip – toto věčné heslo proslavil Mao Zedong a později Deng Xiaoping, kteří jím propagovali pragmatický přístup (v politice, ekonomice...) na úkor ideologie.

Chen vidí úlohu tlumočnicka nejen v tom, že umožňuje komunikaci, ale také v tom, že ji usnadňuje. Dobrý tlumočnick by měl zajistit, aby obě komunikující strany dosáhly vítězství; pokud to není možné, má tlumočnick morální povinnost chránit zájmy vlastní země (Chen 2004: 33). V tomto prohlášení můžeme pozorovat čínský nacionalismus. Aby došlo k naplnění komunikačního cíle, měl by tlumočnick zabránovat rozporům a nedorozuměním pramenícím z mezikulturních odlišností. Tuto tezi autorka ilustruje dvěma příklady ze své praxe:

Jednou tlumočila obchodní jednání, v němž si zahraniční odběratel stěžoval, že čínský dodavatel své zboží nebalí podle přijatých norem, což při přepravě často způsobí poškození. Tyto škody však hradila čínská strana, dodavatel byl proto toho názoru, že problém se odběratele netýká a vyjádřil se slovy: „Co je mu do toho, říkej si, co chceš, já si to zařídím, jak chci, stačí, aby to jakžtakž fungovalo.“ Chen Mingyao přetlumočila: „They say they will try their best to keep to the accepted norms,“ načež se odběratel zaradoval a prohlásil: „Good, let’s call it a deal.“ Tlumočnice pak sdělila čínskému dodavateli, že

²¹ Při „plném tlumočení“ si tlumočnick vždy poslechne pár slov a následně je převede do cílového jazyka.

pokud bude respektovat balící předpisy, může obchod úspěšně uzavřít. Jindy vznesl zahraniční partner příliš vysoký požadavek, čínský partner se rozčílil a řekl: „Zatraceně, ten cizák se asi pomátl, zachtělo se mu labutího masíčka!“²² Chen Mingyao bez zaváhání přetlumočila: „This is really too much, if you insist, I'm afraid we can't go on.“ (Chen 2004: 33)

Z toho je patrné, že tlumočnická morálka „věrného“ přetlumočení je podřízena dosažení komunikačního cíle. S tím s největší pravděpodobností počítají i čínští klienti a sotva by tlumočníka pochválili, kdyby jejich spontánní promluvy převedl doslova. Je vidět, že Číňané se stále mohou spoléhat na to, že zahraniční obchodní partneři nerozumí čínsky, a podle toho s nimi jednat s vědomím, že tlumočník už jim to řekne nějak uhlazeně a diplomatictěji. Dokonce ani rozčilený či pohrdavý tón hlasu nemusí zahraniční partner rozeznat – čínština je tónový jazyk a mnoha cizincům se zdá, že na sebe Číňané neustále křičí, i když se spolu baví normálně, a je pro ně tudíž těžší rozeznat nuance v zabarvení řeči. Tím se čínská situace výrazně liší od evropského tlumočnického trhu, kde si partneři komunikující přes tlumočníka nikdy nemohou být zcela jistí, zda jim jejich protějšek náhodou více či méně nerozumí.

4. 3. 3. Chen Jing 陈菁

Profesorka Chen Jing 陈菁 v roce 1988 získala bakalářský titul za studium cizích jazyků na Xiamenské univerzitě, v témže roce jí byla prominuta zkouška a byla přijata do magisterského studia, které dokončila roku 1991. Mezi lety 1996–1997 získala anglické vládní stipendium ke studiu na Westminsterské univerzitě, kde získala magisterský titul za studium překladu / tlumočení. Roku 2005 jí byl udělen doktorský titul. Na Xiamenské univerzitě vyučovala simultánní, konsekutivní tlumočení a tlumočení z listu a byla vedoucí magisterských i postgraduálních studentů. Mezi lety 2014–2015 byla hostující profesorkou na univerzitě v Cambridge. Pracovala na mnoha výzkumných projektech, například v letech 2002 a 2003 na projektu Training of Interpreters in Business Settings financovaném Evropskou unií. Oblastí jejího bádání je teorie tlumočení, didaktika tlumočení a kulturní lingvistika se zaměřením na anglicky a čínsky mluvící oblasti.

Mezi její první odborné články patří vlivný článek *Kouyi jiaoxue ying ruhe tixian kouyi de tedian* 口译教学应如何体现口译的特点 ‚Jak má výuka tlumočení zohledňovat charakteristické rysy tlumočnické aktivity‘ z roku 1997. V něm autorka kritizuje to, že v Číně je tlumočnická výuka často identická s výukou překladu. Měla by být přitom založená na

²² Jedná se o část čínského idiomu *laihama xiang chi tian'e rou* 癞蛤蟆想吃天鹅肉 ‚ropuše se zachtělo labutího masa‘, který vyjadřuje, že někdo nehodný má příliš vysoké ambice.

specifikách tlumočnické aktivity. Chen Jing proto nejdříve rozebírá rozdíly mezi překladem a tlumočením. Zásadní rozdíly můžeme podle ní najít již na úrovni porozumění, jež je prvním krokem a zároveň klíčovým bodem mezijazykového převodu. Zatímco psaný text je předem připravený a neměnný, překladatel si může svobodně zvolit čas a rychlost překládání a konzultovat nejasnosti se slovníkem či s odborníky, tlumočnický může podle autorky pouze provést důkladnou přípravu před akcí. Pracuje totiž za velmi omezených časových podmínek, projev slyší pouze jednou a nemůže se s nikým poradit (to je trochu zjednodušující vyjádření, které do jisté míry změnil také nástup internetu, nicméně dobře ilustruje rozdíl oproti překladu).

Tlumočnickovo porozumění dále ztěžuje to, že zatímco překladatel má k dispozici celý text, tlumočnický je konfrontován pouze s jednotlivými významovými jednotkami, musí provádět analýzu a ukládat informace do paměti. Výhodou tlumočnicka je ovšem jeho přímá interakce s řečníkem a posluchači: může využít nepřímé informace, které mu skýtá řečníkův tón hlasu, jeho mimika, gestika, posturika ad., rovněž může požádat řečníka o zopakování či vysvětlení. Může také zohlednit reakci posluchačů a z ní posoudit jejich vědomostní základ a kulturní povědomí, což mu umožní cílenější tlumočení.

Chen Jing bere v potaz také starší úvahy teorie překladu o doslovném versus volném převodu. Doslovný převod je podle ní takový, který v co nejvyšší míře zachovává myšlenkový obsah původního textu a zároveň se snaží maximálně dodržet formální jazykovou strukturu. Je možný pouze tehdy, má-li překladatel dostatek času uvažovat nad ideálními řešeními, která kopírují jazykovou formu a přitom neporušují smysl originálu. Volný překlad chápe jako takový, který se rovněž snaží zohlednit významová i formální kritéria, ale pokud se tyto požadavky dostanou do konfliktu, zachovává překladatel pouze smyslový obsah. Autorka zdůrazňuje, že oba přístupy nejsou protichůdné, nýbrž že ve skutečnosti každý překladatel / tlumočnický používá oba druhy převodu, jen k jednomu či druhému typu více či méně inklinuje. Z objektivní skutečnosti rozdílné povahy jazyků nicméně vyplývají dva proudy, jeden zdůrazňující zachování původního koloritu a druhý přizpůsobení cílovým jazykovým zvyklostem. Tyto úvahy se však týkají pouze překladu – tlumočnický nemají čas zkoumat konkrétní lexikum a syntax promluvy. Musí tedy používat metodu volného převodu a nepřemýšlet o konkrétní formulaci. Přitom někdy užijí i doslovný převod, což je zcela přirozené, ale nemělo by to být normou. Účelem tlumočení je totiž předat smysl sdělení. Autorka tak vlastně stanovuje volný převod jako jedinou obecně správnou tlumočnickou metodu.

Z výše popsaných premis rozdílné povahy překladu a tlumočení Chen Jing vyvozuje důsledky pro výuku tlumočení:

1) Výuka tlumočení \neq výuka jazyka. Ovládnutí cizího jazyka na úrovni blízké mateřskému jazyku je předpokladem studia tlumočení, nikoli jeho hlavní náplní.

2) Tlumočnické vnímání projevu pomocí sluchu, studenti by se tedy měli cvičit zejména v poslechu. Poslechová cvičení však nemohou být stejná jako při výuce cizího jazyka, protože tlumočnické si nemůže dovolit soustředit na poslech plnou pozornost; v praxi navíc řečníci často mají nestandardní přízvuk. Studenti by proto měli trénovat poslech za ztížených podmínek či poslech projevů nerodilých mluvčích a mluvčích dialektů.

3) Studie dokazují, že absolventi studia překladu jsou schopnějšími studenty tlumočení. Proto je vhodné, aby se studenti nejprve seznámili se základy teorie překladu, učili se překládat a cvičili se v překladatelských metodách jako je změna slovního druhu, spojování či rozdělování vět, konkretizace a abstrahování, přidávání slov, vypouštění apod.

4) Ačkoli čtení z listu bývá řazeno mezi simultánní tlumočnické aktivity, praxe dokazuje, že jeho nácvik výrazně zlepšuje i výkon při konsektivním tlumočení. Jeho nácvik má proto blahodárný vliv na rozvoj tlumočnických dovedností.

5) Studenti se musí naučit uvědomovat si a využívat mimojazykových signálů řečníka, jako je řeč těla, intonace, mimika, gestika apod. Toho se dá docílit pomocí simulovaných situací, v nichž si studenti mohou zvyknout přijímat neverbální signály.

6) Je nutné odstranit zvyk studentů tlumočit slovo za slovo. Jak uvádí Seleskovitchová a Ledererová, tlumočnické musí zapomenout původní formulaci. Začátečníci mají sklony tlumočit tak, že se otrocky drží jednotlivých slov. Větu „The medicine has brought some relief to me“ tak například převeďte jako „Ta medicína mi přinesla nějakou útěchu“²³ místo „Ten lék mi ulevil od bolesti“.²⁴ Aby se podařilo tento zlozvyk překonat, navrhuje Chen Jing několik cvičení. Prvním je shrnout vlastními slovy smysl čteného / slyšeného textu. Dalším je přednést 1–2 minutový projev, který studenti vyslechnou bez zápisu, načež dostanou půl minuty času na vyhotovení tlumočnické notace, z níž se pokusí reprodukovat obsah slyšeného. Obměnou je dát studentům psaný text, z něhož si při čtení budou vyhotovovat tlumočnický zápis a z něj následně rekonstruují obsah textu (Chen 1997).

Dalším známým dílem Chen Jing je například článek *Cong Bachman jiaojifa yuyan ceshi lilun moshi kan kouyi ceshi zhong de zhongyao yinsu* 从Bachman交际法语言测试理论模式看口

²³这药给我带来了一些安慰。

²⁴这药减轻了我的痛苦。

译测试中的重要因素 / On the Communicative Approach in Interpreter Testing z roku 2002, v němž autorka využívá Bachmanova modelu komunikační kompetence²⁵ a odvozuje z něho druhy tlumočnické kompetence: *zhishi nengli* 知识能力 ,vědomostní kompetence‘, *kouyi jineng* 口译技能 ,tlumočnické dovednosti‘ a *xinli suzhi* 心理素质 ,psychologické předpoklady‘. Pokud chceme tyto jednotlivé kompetence zhodnotit, musíme dbát na to, abychom je měřili v co nejpřirozenějších a skutečné praxi odpovídajících podmínkách (Chen 2002). Vliv Bachmanovy tvorby na badatelčino dílo je patrný i z toho, že v roce 2011 publikovala článek Language Assessment: Its Development and Future — An Interview With Lyle F. Bachman. Mezi její větší díla patří monografie *Shiyi* 视译 / *A Coursebook of Sight Translation* z roku 2011 a *Kouyi jiaoxue: cong lilun dao ketang* 口译教学：从理论到课堂 / *Interpreter Training: From theory to practice* z roku 2015, které napsala ve spolupráci s další badatelkou ze Xiamenské univerzity Xiao Xiaoyan 肖晓燕.

4. 3. 4. Zhong Weihe 仲伟合

Profesor Zhong Weihe 仲伟合 je v současné době zástupcem tajemníka stranického výboru Guangdongské univerzity zahraničních studií, kde je i vedoucím postgraduálních studentů. Je také například členem výboru Čínského akreditačního testu pro překladatele a tlumočníky CATI, místopředsdou Čínské překladatelské asociace TAC či místopředsdou Guangdongské překladatelské asociace. Vyučuje konsekutivní i simultánní tlumočení a teorii překladu a aktivně se věnuje překladům i tlumočení mezi jazyky angličtina – čínština. Působil jako hlavní tlumočník pro vysoce postavené vládní představitele a vůdčí osobnosti globálního obchodu na více než dvou stech mezinárodních konferencích. Významnou roli hraje i v čínském vzdělávacím systému, zasloužil se o založení speciálního bakalářského a posléze magisterského studijního oboru pro překladatele a tlumočníky (roku 2006 a 2007).²⁶ Tím pozvedl prestiž oboru a nadále usiluje o vytvoření speciálního doktorského studijního programu pro tlumočníky. Sám se vzdělával postupně na Nankingské pedagogické univerzitě, Warwické

²⁵ Bachman rozlišuje kompetenci jazykovou (organizační – gramatickou, textovou a pragmatickou – elokuční a sociolingvistickou), kompetenci strategickou a psychologický mechanismus, tzn. neurologické a psychologické procesy (Hrozková 2012: 15–16).

²⁶ Přestože první specializované pracoviště pro přípravu tlumočnicků vzniklo již v roce 1994 při Pekingské univerzitě a v roce 2003 již existovalo i na Šanghajske univerzitě mezinárodních studií (Aguas 2012: 23), podle informací z internetové encyklopedie Baidu Baike a zpravodajského portálu China.org.cn teprve Zhong Weihe dosáhl toho, aby čínští studenti tlumočení mohli získat bakalářský a posléze i magisterský titul.

<<http://baike.baidu.com/view/1886637.htm>> Citováno 18. 7. 2016.

<http://www.china.org.cn/chinese/2012-12/06/content_27333848.htm> Citováno 18. 7. 2016.

univerzitě a Šanghajske univerzitě cizích jazyků, na nichž mu byl udělen bakalářský titul z anglistiky, magisterský z anglistiky a posléze doktorský titul z anglistiky se zaměřením na překlad a tlumočení. Roku 1995 také obdržel magisterský titul v oboru simultánního tlumočení na Westminsterské univerzitě. Za svůj odborný přínos získal mnohá vyznamenání.

Mezi hlavní oblasti jeho výzkumu patří překladatelství, teorie tlumočení a výzkum didaktiky tlumočení. Vydal 15 knih zahrnujících učebnice, slovníky, překlady a monografie. V odborných periodikách také publikoval přes 50 článků. Mezi nejdůležitější z nich patří *Yinghan tongsheng chuanyi jiqiao yu xunlian* 英汉同声传译技巧与训练 / Simultaneous Interpreting: Principles and Training (2001), *Kouyi xunlian moshi, neirong, fangfa* 口译训练模式, 内容, 方法 / On the Training of Interpreters: Models and Methodology (2001) či *Yiyuan de zhishi jiegou yu kouyi kecheng shizhi* 译员的知识结构与口译课程设置 / Knowledge Requirements for Interpreters and Their Implication to Interpreting Course Designing (2003). V něm vyšel z rovnice porozumění Daniela Gila:²⁷

$C = KL + ELK + A$ (Comprehension = Knowledge for the Language + Extra-linguistic Knowledge + Analysis)

a tlumočnické rovnice badatelky Lin Yuru 林郁如:²⁸

$I = S + C + P$ (I = Interpreting, S = Interpreting skills, C = Comprehension, P = Professional standard),

na jejichž základě definoval vlastní rovnici znalostních požadavků na tlumočníka:

$KI = KL + EK + S (P + AP)$ (Zhong 2003b).

KI zde zastupuje „Knowledge Required for an Interpreter“, KL „Knowledge for Languages“, EK „Encyclopedic Knowledge“, S (P + AP) „Professional Interpreting Skills and Artistic Presentation Skills“. P rovněž může zastupovat „Psychology“ (Lian 2014). Z toho by potom měly vycházet osnovy tlumočnických kurzů. To znamená, že v sylabu by měly být zahrnuty: 1) kurzy zlepšující úroveň jazyka a jazykových dovedností 2) kurzy cílící na rozšíření encyklopedických znalostí a 3) kurzy zvyšující kvalitu tlumočnických dovedností a profesionálních standardů. Jazykové kurzy jsou podle Zhong Weiheho obzvláště důležité,

²⁷ Viz GILE, Daniel (2009). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 82.

²⁸ Viz LIN Yuru 林郁如 et al. (1999). *Xinbian yingyu kouyi jiaocheng (xuesheng yongshu, jiaoshi yongshu)* 新编英语口语教程 (学生用书、教师用书) [A new English Course]. Shanghai: Shanghai waiyu jiaoyu chubanshe.

neboť konstatuje, že zatímco na západních univerzitách mnohé překladatelské / tlumočnické obory od studentů vyžadují alespoň roční studijní pobyt v zahraničí, v Číně takový cíl většinou není splnitelný. Proto je nutné na výuku cizího jazyka zaměřit více pozornosti, než kolik je jí věnováno na západě. Obohacování znalostí by mělo probíhat zaprvé pomocí toho, že by se studenti volitelně zapisovali na předměty o ekonomii, financích, informačních technologiích atd. vypisované jinými obory, zadruhé by ústavy translatologie měly zvát odborníky na specializované přednášky a zatřetí by studenti měli mít referáty na odborná témata, které by měly vzdělávací funkci a zároveň sloužily jako řečnické cvičení. Tlumočnické dovednosti by neměly být získávány pouze metodou „pokus – omyl“, jak podle autora často probíhá tlumočnická výuka (student zkusí něco přetlumočit, učitel ho poté upozorní na chyby), nýbrž by studenti také měli mít šanci sledovat výkony profesionálních tlumočnicků a svých učitelů a učit se od nich (Zhong 2003b).

4. 3. 5. Chai Mingjiong 柴明颀

Chai Mingjiong 柴明颀 je profesorem a děkanem Postgraduálního institutu tlumočení a překladu na Šanghajské univerzitě zahraničních studií. Zastává významné funkce v mnoha organizacích spojených s překladem, tlumočením či výukou jazyků, například je členem Čínského akreditačního testu pro překladatele a tlumočníky CATTI, vedoucím Šanghajského centra pro akreditaci tlumočnicků, místopředsedou Svazu překladatelských fakult čínských univerzit, viceprezidentem Šanghajské překladatelské asociace či generálním ředitelem Šanghajské tlumočnické asociace. Bakalářský titul získal v oboru anglistika na Šanghajské univerzitě zahraničních studií v roce 1977 a magisterský titul za studium pedagogiky na Manchesterské univerzitě roku 1989. Vyučoval pestrou škálu předmětů jako dějiny tlumočení, metodiku výzkumu tlumočení, rozdíl mezi výukou jazyka a výukou tlumočení, metodologii vyučování angličtiny, osvojení si druhého jazyka, fonetiku, jazykové testování, lingvistiku, praktické tlumočení a překlad; přednášel i ve Velké Británii. V letech 1991 a 1993 byl oceněn šanghajskou cenou za mimořádný pedagogický přínos. Od roku 2004 je také vedoucím postgraduálních studentů. K jeho překladatelským dílům patří překlad kapitoly o hudbě z encyklopedie Britannica.

Jeho vědecký výzkum se zaměřuje zejména na didaktiku angličtiny, překladu a tlumočení. Často spolupracuje s dalšími autory, například ve spolupráci s profesorkou Chen Kefang 陈科芳 z Zhejiangské univerzity napsal učebnice *Shangwu kouyi rumen* 商务口译入门 / An

Introduction in Business Interpretation (2010), *Kouyi jichu* 口译基础 / *A Basic Coursebook of Interpreting* (2011) a *Yingyu suitong kouyi* 英语随同口译 / *English Liaison Interpreting* (2014). Podílel se také na vydání knihy Daniela Gila *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training* / *Kouyi xunlian de jiben gainian yu moxing* 口笔译训练的基本概念与模型 v Šanghaji v roce 2011. V roce 2010 spolu s badatelkou Gao Bin 高彬 publikoval článek *Zhongguo tongsheng chuanyi yanjiu yinzheng fenxi* 中国同声传译研究引证分析 / *A Citation Analysis of Simultaneous Interpreting Studies in China*, v němž autoři za pomoci statistické analýzy článků uveřejněných v předních čínských odborných periodících zkoumají čínský výzkum v oblasti teorie simultánního tlumočení mezi lety 1994 a 2009. Konstatují, že čínská tlumočnická teorie byla zásadně ovlivněna především západní teorií tlumočení 90. let 20. století, dále západní lingvistikou a teorií překladu. Čína podle nich sice má vynikající osobnosti teorie tlumočení, přesto je však směr vývoje vlastní čínské teorie nejasný (Liu Miqing 刘宓庆 není autory zmiňován). Autoři čínské teorii tlumočení vytýkají nedostatečnou interdisciplinaritu, omezování na jazykovou kombinaci čínština – angličtina, přílišné soustředění pozornosti na techniku tlumočení a rozvoj tlumočnických schopností (didaktiku) a zanedbávání kognitivních aspektů. Do budoucna autoři vyžadují větší systematičnost, shromáždění znalostí o problémech spojených s tlumočením a využívání poznatků jiných věd. Navrhují také založit tlumočnickou výzkumnou organizaci, zajistit financování výzkumu či založit platformu umožňující vzájemnou komunikaci jednotlivých badatelů. Jejich cílem je na bázi západního výzkumu vytvořit ryze čínskou tlumočnickou vědu, vykazující distinktivní specifika (Chai & Gao 2010).

4. 4. Další autoři – možnosti výzkumu do budoucna

Čínská teorie tlumočení je velmi obsáhlá a není možné ji celou pojmout v jediné práci. Pokusili jsme se vytvořit reprezentativní výběr čínských badatelů v oblasti tlumočení, jejich výčet však není ani zdaleka úplný. Chceme zde proto uvést seznam dalších známých a zajímavých čínských vědců, který může posloužit jako výchozí bod dalšího výzkumu. Stejně tak by bylo možné na tuto práci navázat detailnějším zpracováním děl představených autorů, neboť tato práce se omezila pouze na všeobecný popis či na vybrané publikace.

Jednou z autorek, která je zajisté hodna pozornosti, je Cai Xiaohong 蔡小红, která absolvovala postgraduální studium na pařížské ESIT. Ve své doktorské dizertační práci zde provedla

empirický průzkum konsekutivního tlumočení, v němž uplatnila teoretické poznatky i metodologii lingvistiky, psycholingvistiky, kognitivní psychologie, pragmatiky a teorie překladu (Wang 2007). Jako jedna z mála nepracuje pouze s jazyky čínština – angličtina, nýbrž se zabývá i francouzštinou. Vychází z interpretativní teorie, z Daniela Gila a psychologa Andersona, který zkoumá kognitivní rozvoj schopností. Cai Xiaohong se věnuje zejména konsekutivnímu tlumočení, například výzkumu specifického uvažování při konsekutivním tlumočení. Pro analýzu procesu konsekutivního tlumočení navrhla i vlastní model. Zabývá se vývojem tlumočnických dovedností a tvrdí, že tlumočník s dlouholetou praxí je automaticky schopen správně distribuovat pozornost a zajistit tak efektivní zpracování informací (Wang 2007). Jejím druhým hlavním zájmem je hodnocení kvality tlumočení, výzkum kvality tlumočení a jednotka hodnocení kvality tlumočení. Své poznatky shrnuje v knize *Kouyi pinggu* 口译评估 / *Interpretation and Evaluation* z roku 2007, v níž předkládá přehled výzkumu v posuzování kvality tlumočení v Číně a v zámorí. Jsou zde také kapitoly věnované posuzování kvality v tlumočnické praxi, odborné přípravě a vlastnímu výzkumu (Zhang & Han 2006).

Dalším uznávaným autorem je Wang Lidi 王立弟, profesor a děkan Postgraduální školy překladu a tlumočení na Pekingské univerzitě zahraničních studií. Získal doktorský titul za studium lingvistiky na Čínské univerzitě v Hongkongu. Pracoval mimo jiné v OSN, kde dělal revize překladů, a na Pekingské univerzitě zahraničních studií působil jako učitel překladu, konsekutivního tlumočení a lingvistiky. Bádá v oblasti mezijazykového převodu, komparativní lingvistiky a formální lingvistiky. V roce 2001 publikoval článek *Fanyi zhong de zhishi tushi* 翻译中的知识图式 / *Schema Theory in Translation*, v němž uplatňuje poznatky kognitivní psychologie. Vyčleňuje schéma porozumění, uložení informace do paměti, vyhledání a převedení informace (Zhang & Han 2006).

Mezi přední tchajwanské badatele patří profesorka Yang Chengshu 杨承淑, působící na Katolické univerzitě Fu-žen, kde je ředitelkou Postgraduálního institutu překladu a tlumočení (Setton 2011). Ve své hlavní publikaci z roku 2005 *Kouyi jiaoxue yanjiu: lilun yu shijian* 口译教学研究：理论与实践, 'Výzkum didaktiky tlumočení: teorie a praxe' systematicky zkoumá didaktiku tlumočení. V jiných pracích se věnuje například principu ekonomie, který má zvýšit kvalitu a efektivitu tlumočení, či konceptu kvantifikace a kvalifikace (Zhang & Han 2006).

Problematicke čínského znakového jazyka se věnuje například již zmiňovaná autorka Xiao Xiaoyan 肖晓燕. Mezi její články patří *Chinese Deaf Viewers' Comprehension of Signed Language Interpreting on Television: An Experimental Study* (2015) či *Survey on Sign*

Language Interpreting in China (2009). Zajímavý název nese článek z roku 2010 English Adopts More Chinese Expressions, který zrcadlí čínskou touhu po získání většího vlivu na světové dění, světovou vědu i světový jazyk.

První monografií věnující se problematice anglicko-čínského simultánního tlumočení je kniha z roku 1999 *Yinhan tongshen chuanyi* 英汉同声传译 / *English-Chinese Simultaneous Interpretation* autora jménem Zhang Weiwei 张维为. Badatel An Xinkui 安新奎 je zajímavý svou analýzou anticipačních mechanismů a důležitosti efektivního prognózování. Můžeme zmínit také jeho článek z roku 2004 *Lun kouyi jiyi* 论口译记忆 / On Memory in Interpretation (Zhang & Han 2006).

Je mnoho dalších autorů, kteří by si zasloužili pozornost západních teoretiků tlumočení – Dong Yanping 董燕萍, Mo Aiping 莫爱屏, Lin Yuru 林郁如, Zhang Yuan 张媛 a další. Jazyková bariéra způsobuje, že je čínská teorie tlumočení západu stále z velké části nedostupná. Literatury o tlumočení v Číně existuje nepřehledné množství, což v ní také ztěžuje orientaci. Doufáme však, že za pomoci postupné práce bude jednou možné čínskou teorii tlumočení lépe utřídit, poznat a poučit se z ní.

4. 5. Shrnutí

Teorie tlumočení je v Číně poměrně mladá, ale dynamicky se rozvíjející disciplína. Počet publikovaných prací týkajících se tlumočení každým rokem roste, problematická ale zůstává jejich duplicita – všechny monografie si obvykle kladou za cíl komplexně popsat historii, proces, druhy tlumočení apod. Na jednu stranu je výhodou, že se čtenář seznámí se všemi poznatky, jako jsou druhy paměti atd., na druhou stranu to znamená, že se počítá se čtenářem, který o tlumočení dříve nečetl žádnou jinou práci. Čtenář již poučený některou starší publikací by ve většině nových monografií našel jen málo nového a původního. Je to proto, že takové monografie jsou ve většině případů určené studentům tlumočení. Všichni autoři se snaží studentům předat obecný základ, každý však věří, že právě on to dokáže udělat nejlépe. Na stránkách čínského Amazonu tak hledání pojmu „*kouyi* 口译“ „tlumočení“ odpovídá 755

výsledků, vesměs učebnic.²⁹ To však neznamená, že by v Číně neexistovali badatelé, přispívající vlastním bádáním k teorii tlumočení. Jen je o něco těžší je najít. Právě o to jsme se snažili v této práci. Z našeho průzkumu vyplývá, že nejoriginálnějším čínským autorem je teoretik překladu a tlumočení Liu Miqing 刘宓庆, který své myšlenky zakládá na čínské tradici, využívá však také poznatky moderní kognitivní vědy, lingvistiky, filozofie a dalších věd.

Badatelé v oblasti teorie tlumočení mají vesměs jazykové vzdělání, často také pedagogické. Není se však čemu divit, neboť specializovaný vysokoškolský obor tlumočení vznikl teprve nedávno zásluhou profesora Zhong Weihe 仲伟合. Pozoruhodné je, že takřka všichni zmiňovaní badatelé absolvovali část vysokoškolského studia v zahraničí (nejčastěji v Anglii, v Americe a v Paříži). Ačkoliv jsme zmiňovali, že pro čínské studenty je ve srovnání s těmi evropskými obtížnější dostat se do zahraničí a studovat tam, je vidět, že již v minulém století mnoho čínských studentů mělo možnost studovat v Evropě či ve Spojených státech. Musíme si ovšem uvědomit, že i relativně velký počet čínských studentů v zahraničí znamená pro Čínu pouze nepatrné procento z celkového počtu studentů – většina se na cizí univerzity nedostane. Ať už se námi zkoumané osobnosti dokázaly prosadit právě díky pobytu v zahraničí anebo získaly možnost ke studiu na západě naopak teprve díky svému výjimečnému nadání, tito badatelé patří k předním čínským vzdělancům v dané oblasti a není tudíž s podivem, že absolvovali zahraniční studium či stáž. Často jsou to aktivní tlumočníci, pedagogové nebo obojí. Většinou jsou výzkumně činní i v jiných vědních oborech, zejména v didaktice, teorii překladu či lingvistice. Badatelé, kteří vyučují tlumočení na vysokých školách, povětšinou také vyučují překlad a další kurzy. Tlumočení a překlad jsou tak spolu v Číně více spjaté než v Evropě, kde panuje názor, že dobrý tlumočník nemusí být dobrý překladatel a naopak.

Obecně můžeme říci, že největší podíl na výzkumu tlumočení v Číně zaujímá výzkum didaktiky (Zhang & Han 2006: 38). Zde jsme nejpraktičtější rady na koncipování výuky tlumočení našli u badatelky Chen Jing 陈菁. Čínští badatelé také obecně ve velké míře navazují na evropskou teorii tlumočení, zejména na francouzskou interpretativní teorii, což může být dáno tím, že několik předních osobností studovalo na ESIT (Bao Gang 鲍刚, Liu Heping 刘和平, Cai Xiaohong 蔡小红). Dále je v Číně velmi vlivný Gilův model úsilí. Průkopníci evropské teorie tlumočení jako Jean Herbert či Jean-François Rozan v čínské odborné literatuře příliš zmiňováni nejsou.

²⁹https://www.amazon.cn/s/ref=nb_sb_noss?__mk_zh_CN=%E4%BA%9A%E9%A9%AC%E9%80%8A%E7%BD%91%E7%AB%99&url=search-alias%3Daps&field-keywords=%E5%8F%A3%E8%AF%91&rh=i%3Aaps%2Ck%3A%E5%8F%A3%E8%AF%91 Citováno 27. 6. 2016.

V čínské teorii tlumočení je v menší či větší míře patrný čínský patriotismus. Projevuje se především v požadavku na „čínskou“, ne „světovou“ teorii tlumočení. Teorie tlumočení v Číně by podle názoru mnohých autorů měla odrážet specifickou čínskou povahu a charakteristické podmínky. Proto se hrdě hlásí k čínské překladatelské tradici a překladatelské teorii. Nejvíce citovaným autorem je Yan Fu 严复, autor požadavku věrnosti, srozumitelnosti a elegance. Dalším vlivným autorem je Fu Lei 傅雷 a jeho „podobnost podstaty“. Naopak autoři jako Lu Xun 鲁迅, hlásající zachování původní formy navzdory nepřirozenosti v cílovém jazyce, z pochopitelných důvodů zůstávají v teorii tlumočení bez odezvy. Patriotismus se projevuje v díle některých autorů i požadavkem na to, aby tlumočník hájil národní zájmy (například Chen Mingyao 陈明瑶).

U čínských teoretiků (např. Chen Jing 陈菁, Chen Mingyao 陈明瑶) můžeme také vysledovat tendenci k názoru „účel světí prostředky“. Bývá zdůrazňována komunikační funkce tlumočení a dosažení komunikačního efektu tak může omluvit i značné odchylky od formulace řečníka. Velká pozornost je věnována také hodnocení kvality tlumočení. Zde čínští badatelé usilují o co největší objektivitu za pomoci vytvoření více kategorií a kompetencí, které se hodnotí různými způsoby.

Většina děl čínské teorie tlumočení se zaměřuje na jazykovou kombinaci čínština – angličtina. To je sice pochopitelné, neboť to je jistě zdaleka nejvyžadovanější kombinace na trhu, zároveň to však teorii ubírá na její všeobecné platnosti. Specifika čínského jazyka jsou často nahlížena pouze optikou porovnání s angličtinou a pozornosti badatelů tak snadno uniknou některé rysy, které by byly patrné teprve při porovnání s jinými jazyky.

5. ZÁVĚR

Pokusili jsme se analyzovat čínskou tlumočnickou situaci, teorii překladu a výzkum teorie tlumočení v Čínské lidové republice. Ukázalo se, že v Číně je teorii tlumočení v posledních letech věnována stále větší pozornost. Není divu – čínština je jedním z šesti oficiálních jazyků OSN a Čína se po době úpadku, který prožila ve dvacátém století, opět stává důležitým hráčem světové ekonomické i politické scény. Kromě velkého množství učebnic a monografií vzniká o tlumočení mnoho článků, které jsou uveřejňovány zejména v periodících *Zhongguo fanyi* 中国翻译 (*Chinese Translators Journal*), *Waiguo yu* 外国语 (*Journal of Foreign Languages*), *Zhongguo waiyu* 中国外语 (*Foreign Languages in China*), *Zhongguo keji fanyi* 中国科技翻译 (*Chinese Science & Technology Translators Journal*) či *Shanghai keji fanyi* 上海科技翻译 (*Shanghai Journal of Translators for Science and Technology*). Právě ty jsou nejlepším měřítkem a zdrojem poznání pokroku současné čínské teorie tlumočení, protože se na rozdíl od monografií soustřeďují na nové myšlenky a poznatky a méně shrnují to, co již bylo dříve řečeno či napsáno.

V naší práci jsme formulovali dvě hypotézy – první byla, že čínská teorie tlumočení vychází z tradiční čínské teorie překladu, druhá byla, že čínská teorie díky jedinečnému písmu vyvine vlastní způsob tlumočnické notace velmi odlišný od toho evropského. První předpoklad se potvrdil pouze částečně. Je sice pravda, že překlad a tlumočení jsou v Číně poměrně dosti provázané, dokonce do té míry, že čínští autoři stále musí vysvětlovat rozdíl mezi překladem a tlumočením a upozorňovat na to, že pro výuku obou aktivit nelze použít stejné metody. Na druhou stranu ovšem vyučující překladu a tlumočení nemusí nutně vycházet z čínské tradice, často totiž staví na západní teorii. Pokud čínští badatelé tradiční teorii překladu zmiňují, většinou se omezují jen na pár vybraných autorů a termínů a nenahlížíjí překladatelskou teorii v její celistvosti, vývoji a historických souvislostech. Někdy se proti ní dokonce vymezují, jako když Liu Miqing 刘宓庆 kritizuje věrnost, srozumitelnost a eleganci jakožto tlumočnické normy. Přesto právě Liu Miqing ukazuje, že z tradiční čínské teorie překladu může vyjít i moderní čínská teorie tlumočení, pokud dokáže vstřebat její silné stránky, překonat nedostatky a otevřít ji poznatkům jiných vědeckých disciplín.

Náš druhý předpoklad se naplnil ještě méně – čínští autoři, které jsme zkoumali, nikterak explicitně nerozvádějí možnosti uplatnění čínských znaků či jejich částí při tlumočnické notaci. To je pro nás velkým překvapením, neboť zejména radikály (významové části znaků) by mohly

snadno plnit funkci tlumočnických symbolů a pro rodilé mluvčí čínštiny by bylo hračkou si takové „symboly“ osvojit. Zároveň využití znaků není tak nasnadě, že by o tom čínští autoři nepsali proto, že „se to rozumí samo sebou“ – samotné radikály se využívají prakticky jen ve slovnících a při výuce znaků, takže vysokoškolští studenti s nimi přijdou do styku málokdy a určitě je nemusí napadnout je při zápisu používat. Je možné, že některý nám neznámý autor o využití znaků píše, v takovém případě by však bylo zvláštní, že ho ostatní badatelé nezmiňují. V oblasti tlumočnické notace je tak vidět, že rozhodující vliv má západní teorie tlumočení a před čínskými badateli ještě leží úkol zohlednit i zde čínská kulturní specifika.

Na příkladu děl konkrétních autorů jsme však viděli, že čínský výzkum, který začal o několik desetiletí později než na západě, již vstřebal západní poznatky a znalosti a dokáže se světovou teorií držet krok. Přestože stále vzniká mnoho publikací, které pouze znovu a znovu opakuji výdobytky západní teorie či čínských autorů – průkopníků (na vině může být nedostatečné propojení jednotlivých výzkumných ústavů, jejichž centralizaci navrhuje např. Liu Miqing 刘宓庆 či Chai Mingjiong 柴明颀 a Gao Bin 高彬), kvalitní čínští badatelé se snaží systematicky propracovat samostatnou čínskou teorii, k čemuž položili základy například Hu Gengsheng 胡庚申 se svou ekotranslatologií či Liu Miqing 刘宓庆 opírající se o Wittgensteinovo pojetí jazyka jako „hry“. V budoucnu se čínská teorie tlumočení jistě rozvine velmi zajímavými směry a bude moci obohatit světové poznání. To ovšem jen za předpokladu, že se o ni budeme aktivně zajímat – velká většina prací čínských badatelů vychází pouze v čínštině a byla by škoda, kdyby jenom kvůli tomu byla širšímu čtenářstvu nepřístupná. Doufáme proto, že se najde více těch, kteří se ujmou úkolu představovat světu čínské autory. Vždyť základním posláním tlumočení je zprostředkovat porozumění mezi různými národy. K tomu samému může vlastně přispět i sama teorie tlumočení.

6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- AGUAS, Sebastian Maisels (2012). *Modely tlumočení v ČLR*. Diplomová práce. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- BAO Gang 鲍刚 (1998). *Kouyi lilun gaishu* 口译理论概述 [A general theory of interpreting]. Beijing: Zhongguo duiwai fanyi chuban gongsi.
- BORKOVEC, Štěpán (2008). *Použití hloubkových rozhovorů u klientů terapeutické komunity*. Diplomová práce. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.
- CHAI Mingjiong 柴明颀 a GAO Bin 高彬 (2010). Zhongguo tongsheng chuanyi yanjiu yinzheng fenxi 中国同声传译研究引证分析 [A Citation Analysis of Simultaneous Interpreting Studies in China]. *Zhongguo fanyi* 中国翻译 (*Chinese Translators Journal*), 2010:4, 15–20.
- CHAN, Tak-hung Leo [Chen Dehong 陳德鴻] (2004). *Twentieth-Century Chinese Translation Theory*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- CHEN Fukang 陳福康 (2000). *Zhongguo yixue lilun shigao* 中国译学理论史稿 [A History of Translation Theory in China]. Shanghai: Waiyu jiaoyu chubanshe.
- CHEN Jing 陈菁 (1997). Kouyi jiaoxue ying ruhe tixian kouyi de tedian 口译教学应如何体现口译的特点 [Jak má výuka tlumočení zohledňovat charakteristické rysy tlumočnické aktivity]. *Zhongguo fanyi* 中国翻译 (*Chinese Translators Journal*), 1997:6, 25–28.
- CHEN Jing 陈菁 (2002). Cong Bachman jiaojifa yuyan ceshi lilun moshi kan kouyi ceshi zhong de zhongyao yinsu 从 Bachman 交际法语言测试理论模式看口译测试中的重要因素 [On the communicative approach in interpreter testing]. *Zhongguo fanyi* 中国翻译 (*Chinese Translators Journal*), 2002:1, 51–53.
- CHEN Mingyao 陈明瑶 (2004). Lun shangwu kouyi jiqiao 论商务口译技巧 [Basic Techniques of Business Interpretation]. *Shanghai keji fanyi* 上海科技翻译 (*Shanghai Journal of Translators for Science and Technology*), 16:2.
- ČEŇKOVÁ, Ivana a kol. (2001). *Teorie a didaktika tlumočení I*. Praha: FF UK Desktop Publishing.
- DAWRANT, Andrew a JIANG Hong (2001, aktualizováno 2012). Conference interpreting in Mainland China. *aiic.net*. Dostupné z <http://aiic.net/page/365>. [citováno 2.4. 2016]

- DOŠEK, Tomáš (2008). *Jazykové hry a životní forma ve filozofii Ludwiga Wittgensteina*. Bakalářská práce. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.
- DRAŠNAROVÁ, Kateřina (2013). *Komentovaný překlad: Das alte China*. Bakalářská práce. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- FAIRBANK, John King (1992). *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny (přeložili Martin Hála, Jana Hollanová a Olga Lomová).
- FAN Shouyi (1999). Highlights of Translation Studies in China Since the Mid-Nineteenth Century. *Meta: Translator's Journal*, 44:1, 27–43.
- GILE, Daniel (2009). *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- HERBERT, Jean (1952). *The Interpreter's Handbook: How to Become a Conference Interpreter*. Geneva: Georg.
- HROZKOVÁ, Ivana (2012). *Strategie učení se angličtině jako cizímu jazyku u žáků 1. stupně základní školy*. Disertační práce. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity.
- HU Gengshen 胡庚申 a SHENG Qian 盛茜 (2000). Zhongguo kouyi yanjiu you shi nian 中国口译研究又十年 [Dalších deset let výzkumu tlumočení v Číně]. *Zhongguo keji fanyi 中国科技翻译 (Chinese Science & Technology Translators Journal)*, 13:2, 39–44.
- HU Gengshen 胡庚申 (2009). Fu Lei fanyi sixiang de shengtai fanyixue quanshi 傅雷翻译思想的生态翻译学诠释 [On Fu Lei's Translation Philosophies: An Eco-translatological Perspective]. *Waiguo yu 外国语 (Journal of Foreign Languages)*, 32:2, 47–53.
- JIANG Xiaohua (2015). “Eco” and “Adaptation-Selection” in Eco-Translatology Explained. In: Sun, Yifeng (ed.). *Translation and Academic Journals: The Evolving Landscape of Scholarly Publishing*. US: Palgrave Macmillan, 135–148.
- LI Nanqiu 黎难秋 (2002). *Zhongguo kouyi shi 中国口译史 [China Interpretation History]*. Qingdao: Qingdao chubanshe.
- LIAN Xiaohui (2014). A study on the role of the Interpreter when Assessing the Oral Interpreting Quality. *Contemporary English Teaching and Learning in Non-English-Speaking Countries (CETL) Journal*, 3:5.

LIŠČÁK, Vladimír (2000). *Čína – Dobrodružství hedvábné cesty: Po stopách styků Východ – Západ*. Praha: Set Out.

LIU Heping 刘和平 a BAO Gang 鲍刚 (1994). Jinenghua kouyi jiaoxuefa yuanze – jianlun gaoxiao kouyi jiaoxue de wenti 技能化口译教学法原则——兼论高校口译教学的问题 [Principy profesionalizace výuky tlumočení a problematika tlumočnické výuky na vysokých školách]. *Zhongguo fanyi* 中国翻译 (*Chinese Translators Journal*), 1994:6, 22–24.

LIU Heping 刘和平 (2001). *Kouyijiqiao – siwei kexue yu kouyi tuili jiaoxuefa* 口译技巧——思维科学与口译推理教学法 [Method of interpretation - cognitive science and pedagogy's interpretation]. Beijing: Zhongguo duiwai fanyi chubanshe.

LIU Heping 刘和平 (2005). *Kouyi lilun yanjiu chengguo yu qushi qianxi* 口译理论研究成果与趋势浅析 [Theorizing Interpretation: Advances and Trends]. *Zhongguo fanyi* 中国翻译 (*Chinese Translators Journal*), 26:4, 71–74.

LIU Miqing 刘宓庆 (2004). *Kou bi yi lilun yanjiu* 口笔译理论研究 [Výzkum teorie tlumočení a překladu]. Beijing: Zhongguo duiwai fanyi chubanshe.

LIU Miqing 刘宓庆 (2006). *Liupai chulun – yingjie zhongguo yitan liupai fencheng de shidai* 流派初论——迎接中国译坛流派纷呈的时代 [Pojednání o směrech – nová éra překladatelských škol v Číně]. *Zhongguo waiyu* 中国外语 (*Foreign Languages in China*), 2006:6.

KENÍŽ, Alojz (1980). *Úvod do komunikačnej teórie tlmočenia*. Bratislava: Univerzita Komenského.

KRÁL, Oldřich (2005). *Čínská filosofie: Pohled z dějin*. Lázně: Maxima.

OBUCHOVÁ, Lubica (1999). *Čínané 21. století: Dějiny, Tradice, Obchod*. Praha: Academia.

SEHNAL, David (2006). Čínský jazyk nebo čínské jazyky? *blity.cz*. Dostupné z <http://blity.cz/art/30211.html>. [cit. 26. 3. 2016]

SELESKOVITCH, Danica (1978). *Interpreting for international conferences: problems of language and communication*. Washington: Pen and Booth (přeložili Stephanie Dailey a E. Norman McMillan).

- SETTON, Robin (1993). Training conference interpreters with Chinese: Problems and prospects. In: Seymour, Richard and Chingchi, Liu (ed.). *Translating and interpreting: Bridging East and West*. Honolulu: University of Hawai Press, 55–66.
- SETTON, Robin a GUO Liangliang (2009). Attitudes to Role, Status and Professional Identity in Interpreters and Translators with Chinese in Shanghai and Taipei. *Translation and Interpreting Studies*, 4:2.
- SETTON, Robin ed. (2009). China and Chinese. *Interpreting*. Special Issue, 11:2.
- SETTON, Robin ed. (2011). *Interpreting Chinese, Interpreting China*. SISU/GIIT (Shanghai)/ESIT and ISIT (Paris). John Benjamins Publishing Company.
- SHORT, Philip (2001). *Mao*. Praha: BB art (přeložila Petra Andělová).
- SKOTÁKOVÁ, Alena (2015). *Čínský export*. Diplomová práce. Brno: Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity.
- TOMÁŠOVÁ, Kateřina (2013). *Pohádky bratří Čapků v překladech do čínštiny*. Diplomová práce. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- WANG Aihua 王爱华 (2007). *Yingyu jiaoyu puji beijing xia de zhongguo kouyi zhiye xianzhuang yu qianjing* 英语教育普及背景下的中国口译职业现状与前景 [Current Situation and Future of the Interpreting Profession in China – From the Perspective of English Learning Popularization]. Diplomová práce. Shanghai: College of English at Shanghai International Studies University.
- WANG Binhua 王斌华 (2006). *Kouyi: lilun, jiqiao, shijian* 口译:理论·技巧·实践 [Conference Interpreting: Theory, Skills and Practice]. Wuhan: Wuhan daxue chubanshe.
- WANG Binhua 王斌华 a MU Lei 穆雷 (2009). Interpreter Training and Research in Mainland China. *Interpreting*. Special Issue, 11:2.
- WU Zhongming 吴钟明 (2008). *Yingyu kouyi bijifa shizhan zhidao* 英语口译笔记法实战指导 [English Interpretation]. Wuhan: Wuhan daxue chubanshe.
- ZHANG Wei 张伟 (2008). *Kouyi jiaoxue zhong de jiaochuan biji xunlian* 口译教学中的交传笔记训练 [Interpretation Training: Note-taking in Consecutive Interpretation]. *Anhui gongye daxue xuebao* 安徽工业大学学报 (*Journal of Anhui University of Technology*), 25:2, 126–127.

ZHANG Wen 张文 a HAN Changhui 韩常慧 (2006). *Kouyi lilun yanjiu* 口译理论研究 [Theoretical Studies On Oral Interpretation]. Beijing: Kexue chubanshe.

ZHENG Yangping 郑仰平 (1994). Consecutive Interpretation: How to Use Your Symbols Intelligently. In: Seymour, Richard and Chingchi, Liu (eds.). *Translating and interpreting: Bridging East and West*. Honolulu: Univeristy of Hawai Press, 11–17.

ZHONG Weihe 仲伟合 (2003a). An Overview of Translation in China: Practice and Theory. *Translation Journal*, 7:2.

ZHONG Weihe 仲伟合 (2003b). Yiyuan de zhishi jiegou yu kouyi kecheng shizhi 译员的知识结构与口译课程设置 [Knowledge Requirements for Interpreters and Their Implication to Interpreting Course Designing]. *Zhongguo fanyi* 中国翻译 (*Chinese Translators Journal*), 2003:4, 63–65.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

China Academic Journals Full-text Database: <http://www.cnki.net> [cit. 26. 3. 2016 – 3. 7. 2016]

Amazon: <http://www.amazon.cn> [cit. 26. 3. 2016 – 3. 7. 2016]

CIRIN Bulletin: <http://www.cirinandgile.com> [cit. 26. 3. 2016 – 3. 7. 2016]

<http://scholar.google.com/citations?user=warcUHAAAAAJ&hl=zh-CN> [cit. 19. 7. 2016]

<http://www.hkts.org.hk/cgi-bin/pub.pl> [cit. 3. 7. 2016]

http://www.sis.zju.edu.cn/chinese/redir.php?catalog_id=29&object_id=115561 [cit. 1. 7. 2016]

<http://www.southcn.com/job/careercenter/elite/200605110477.htm> [cit. 1. 7. 2016]

<http://baike.baidu.com/view/2240601.htm> [cit. 24. 6. 2016]

<http://baike.baidu.com/subview/1370772/9275804.htm> [cit. 24. 6. 2016]

<http://cflc.xmu.edu.cn/szll/ShowArticle.asp?ArticleID=456> [cit. 24. 6. 2016]

<http://cflc.xmu.edu.cn/szll/ShowArticle.asp?ArticleID=86> [cit. 24. 6. 2016]

<http://cts.gdufs.edu.cn/info/1009/1378.htm> [cit. 24. 6. 2016]

<http://www.shisu.edu.cn/doctorialtutor/2012/2012,doctorialtutor,001105.shtml>
[cit. 24. 6. 2016]

<http://baike.baidu.com/view/1886637.htm> [cit. 24. 6. 2016]

<http://baike.baidu.com/view/4941365.htm> [cit. 24. 6. 2016]

http://www.china.org.cn/aptif8_cn/2016-06/12/content_38648182.htm [cit. 24. 6. 2016]

<http://www.chinaknowledge.de/Literature/Science/wenxindiaolong.html> [cit. 23. 6. 2016]

<http://baike.baidu.com/view/1798168.htm> [cit. 22. 6. 2016]

http://www.oktranslation.com/train_exam/te_info14399.html [cit. 22. 6. 2016]

<http://tongchuan.kouyijia.com/mjjs/1535.html> [cit. 21. 6. 2016]

<http://faculty.ecnu.edu.cn/s/1268/t/14458/main.jspy> [cit. 21. 6. 2016]

<http://www.baike.com/wiki/%E7%8E%8B%E6%96%8C%E5%8D%8E> [cit. 21. 6. 2016]

<http://www.cnki.com.cn/dincheng.cn/Article/CJFDTOTAL-ZGFY199406005.htm>
[cit. 20. 6. 2016]

http://aptif8.tac-online.org.cn/2016-05/12/content_38435108.htm [cit. 20. 6. 2016]

<http://www.24en.com/dynamic/2010-10-22/130345.html> [cit. 20. 6. 2016]

https://en.wikipedia.org/wiki/Translation_studies#Eco-translatology [cit. 20. 6. 2016]

<http://www.tac-online.org.cn/index.php?m=content&c=index&a=show&catid=425&id=1729>
[cit. 20. 6. 2016]

<http://baike.baidu.com/view/2523020.htm> [cit. 20. 6. 2016]

<http://www.cityu.edu.mo/fhss/staff/view/74.html> [cit. 20. 6. 2016]

<http://www.cnki.com.cn/Article/CJFDTOTAL-JDEW199901000.htm> [cit. 16. 6. 2016]

<http://www.cnki.com.cn/Article/CJFDTOTAL-JDEW804.015.htm> [cit. 16. 6. 2016]

<http://www.bookschina.com/5247296.htm> [cit. 15. 6. 2016]

http://www.bisu.edu.cn/art/2016/1/19/art_7861_94947.html [cit. 15. 6. 2016]

<http://www.baike.com/wiki/%E5%8F%A3%E7%AC%94%E8%AF%91%E6%95%99%E5%AD%A6%E4%B8%8E%E7%A0%94%E7%A9%B6%E4%B8%9B%E4%B9%A6%EF%BC%9A%E5%8F%A3%E8%AF%91%E7%90%86%E8%AE%BA%E6%A6%82%E8%BF%B0>
[cit. 13. 6. 2016]

http://culture.china.com.cn/zhuanti/zgyxd6/2009-11/09/content_18853278.htm
[cit. 7. 6. 2016]

<http://www.0755fanyi.com/gnews/g75539/index.html> [cit. 24. 4. 2016]

http://edu.china.com.cn/zhuanti/fanyi/2007-06/18/content_8406959.htm [cit. 24. 4. 2016]

<http://baike.baidu.com/view/2331057.htm> [cit. 24. 4. 2016]

http://fanyi.bisu.edu.cn/art/2012/2/23/art_697_7879.html [cit. 23. 4. 2016]

<http://www.lunwenfy.cn/lunwenfanyi/2072.shtml> [cit. 23. 4. 2016]

<http://baike.baidu.com/subview/221736/8281147.htm> [cit. 23. 4. 2016]

<http://fls.whu.edu.cn/index.php/index/view/aid/416> [cit. 22. 4. 2016]

<http://hk.apple.nextmedia.com/news/first/20140729/18815345> [cit. 21. 4. 2016]

http://www.cssn.cn/yyx/yyx_gegz/201603/t20160316_2924657.shtml [cit. 14. 4. 2016]

<http://www.xiadakouyi.com/dahui/jiabingen.htm> [cit. 14. 4. 2016]

<http://www.xiadakouyi.com/dahui/lijie.htm> [cit. 14. 4. 2016]

http://www.tac-online.org.cn/ch/tran/2014-10/20/content_7308520.htm [cit. 14. 4. 2016]

<http://kouyi2016.zjnu.edu.cn/s/172/t/407/p/1/c/4042/list.htm> cit [cit. 13. 4. 2016]

<https://www.chinatours.cz/rejstrik-mist/cina/dejiny/> [cit. 1. 4. 2016]

<http://ngm.nationalgeographic.com/features/world/asia/china/zheng-he-text/1> [cit. 1. 4. 2016]